

TOPRAK - DEPREM İLİŞKİSİ

Nüvit Soylu¹

ÖZET

17.08.1999 tarihinde, saat 03.05' te merkez üssü Kocaeli (Gölcük) olan ve tüm Marmara Bölgesini etki altına alan Richter Ölçeğine göre 7.4 büyüklüğünde yaklaşık 45-50 saniye süren deprem, Adapazarı, İzmit, Yalova, İstanbul, Bolu, Bursa, Eskişehir ve Zonguldak illeri ve bunların civarındaki yerleşim birimlerini etkileyerek önemli can kayıplarına, yapılarda yıkımlara ve ağır hasarlara neden olmuştur. Asrın felaketi olarak nitelendirilen bu deprem, ülkemiz açısından ulusal felaket olarak tanımlanmıştır.

Ülkemiz, dünyanın üç büyük deprem kuşağından biri olan; Alp-Himalaya Deprem Kuşağı'nda yer alır. Yüzölçümünün % 92'sinin, % 45'i 1.derece, % 26'sı 2.derece deprem bölgesi olarak belirlenmiştir. Nüfusunun % 95'i ve sanayisinin %98'i deprem bölgesinde olan Türkiye, son yüzyılda magnitüdü 5.0'den büyük olan toplam 130 depremde, yaklaşık 80 bin kişi yaşamını kaybederken, 150 bin kişi yaralanmış ve 600 bin konut hasara uğramıştır.

17 Ağustos 1999 günü meydana gelen depremde etkilenen alanın büyüklüğüne koşut, yaşamını kaybedenlerin sayısı 17 bin olarak açıklanmasına karşın, gerçek sayının bu rakamın çok üstünde olduğu bilinmektedir.

Üzerinde durulması gereken, sel, çığ, heyelan gibi doğal bir doğa olayı olan, zamanı önceden bilinmeyen insan can ve malına zarar veren bu nedenle, "afet" diye tanımlanan **depremin, felakete dönüşmesidir**.

Türkiye'nin bütün sorunlarının depremin felakete dönüşmesiyle çok yüksek korelasyonu vardır. Eğer çözüm gerçekten isteniyorsa olaya bu bakışı gerektirir.

Bu bakış öncelikle, üzerinde her türlü faaliyetin gerçekleşmesinde ihtiyaç duyulan mekan olarak mutlak yer alan, değişmez, sabit üretim faktörü arz parçasının karalar olarak ifade edilen bölümünde, **toprak** unsurunun niteliklerinin önemsenmesini gerektirir. Toprak yeniden üretilmesi mümkün olmayan ekonomik bakımından kıt bir doğal kaynaktır.

Hangi amaçla olursa olsun, faaliyetlerin nedeni, insan ihtiyaçlarının giderilmesinde, ekonomi kavramının doğuşu olan bu ihtiyaçların sonsuz ve tamamının giderilemez oluşu ile, en temel insan ihtiyacı yaşamının ön koşulu, beslenmenin toprağa bağımlı üretim ilişkisi, insanlığın varoluş nedeni su, hava ve toprağın vazgeçilemez oluşunun göstergesidir.

---

1) Dr., TMMOB - ANKARA.

Yeniden üretilmesi mümkün olmayan, üretiminde kimsenin katkısı olmayan, kıt nitelikte toprakla, insan ihtiyaçlarının giderilmesi için her türlü faaliyette kullanılması ve bu ihtiyaçların, sonsuz ve giderilmesi de mümkün olmayan özellikleri bağlamında ters ilişki, toprak kullanımında ihtiyaçların giderilmesinde, önceliklerin belirlenmesi ve toplumsal yararın ön planda tutulmasını gerektirir. Yapılan çalışma, bu somut durumun yasama, yargı ve yürütmenin görev - yetki ve sorumlulukları doğrultusunda, uygulamanın doğru yaptırımlarla ilişkisini ortaya koymaya çalışacaktır.

1. GİRİŞ

Doğal kaynak olan toprakla, doğa olayı depremin ilişkisi, doğak kaynakların korunarak kullanılması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması açısından anlamlı, insanların ve insanlığın doğrudan ve dolaylı zarar görmesi boyutunda afet olarak tanımlanan özelliğinden felakete dönüşmesinin önlemlerini, sebep - sonuç irdelemeleriyle ortaya koyan değerlendirmelerdir.

Farklı amaçlara araç olarak adı değişmekte olan **toprak**, arazi, arsa, tarla, bağ-bahçe, imarlı, imarsız, mücavir alan içi, dışı gibi çeşitli tanımlarla, insan ihtiyaçlarının giderilmesinde kullanılmaktadır.

Sektörel olarak tarım, sanayi, hizmetler, konut, turizm gibi her türlü faaliyette farklı tanımlanan toprak, tanımında dahi ana materyalinden soyutlanamayan bir madde olmasına rağmen özellikle ülkemizdeki uygulamalarda çok farklı algılanmakta, bu durum kullanımındaki hatalarla ülkemizin geleceğini ve gelecek nesillerin yaşama hakkını tehdit eder boyutta bozulmasına ve yok olmasına neden olmaktadır.

Doğal bir doğa olayı olan depremin felakete dönüşmesi 57. Hükümetle sınırlı tutulamıyacağından sürecin ve sistemin sorgulanmasını gerektirir. Bu sorgulama, deprem felaketinin üzücü sonuçlarını, mevcut durumda var olan toplumsal sorunları bilerek, güncellenen ortamda değerlendirme olanağını, eksiksiz tüm yönleriyle ele alarak bütünselleştirme fırsatını yaratmıştır.

2. TANIMLAR

2.1. Toprak nedir ?

“Toprak esas itibarıyla kayaların ve organik maddelerin türlü çapta ayrışma ürünlerinden meydana gelen, içinde geniş bir canlılar alemi barındırarak bitkilere durak ve besin kaynağı görevi olan bir maddedir” ifadesi kısa tanımlarından biridir. Toprağın meydana gelişi, toprak ana materyali, toprak materyali kavramlarını gerektirmiş, toprak bilimi, toprak ana materyalini, üzerinde toprağın teşekkül ettiği gevşemiş kaya ve azçok jeolojik ayrışmayla karşılaşmış tortul ya da kümüloz materyalden oluştuğunu, toprak ana materyalinin yanında, bir de ana kaya tanımı olması ve toprak ana materyalini oluşturan kaya olarak tanımlanmasını gerektirmiştir.

Genellikle toprak materyalini oluşturan ana kayanın bileşim ve niteliklerinin toprağın yapısı ve özellikleri üzerinde etkisi bulunmaktadır. Verimli topraklar mineral ve kayalardan oluşmuştur. Toprak oluşumu; kaya-ayrışmış kaya-ham toprak-olgun toprak evrelerine sahiptir.

Toprak ana materyali, toprak oluşumunda etkili bir unsur olmakla birlikte, etkisinin, iklim, topoğrafya, organizma ve zaman faktörleriyle birlikte düşünülmesi gerektiği, aynı kaya yapısı ve materyalden farklı topraklar meydana geldiği bilinen bir gerçektir.

İnsan ihtiyaçlarının giderilmesinde, ihtiyaçların öncelikleri belirlenerek faaliyetlerin sürdürülmesinde toprağın farklı amaçlarla, farklı sektörler tarafından kullanılma-sında bir arazinin en verimli şekilde nasıl değerlendirileceğini kararlaştırmak, genel toprak bilgisi, toprak fiziği, kimyası verimliliği, biyolojisi gibi temel bilgi birikiminin, toprak genesisi, sınıflandırma, etüd, toprak mekaniği, kartoğrafya, haritalama, toprak ve havza amenajmanı, ölçme bilgisi, arazi değerlendirme, kırsal kullanım planlaması ve arazi kullanım planlaması gibi donatıları gerektirmektedir. Gereklilik, doğru toprak kullanım politikaları ve doğru planlamayı talep etmektedir.

2.2. Toprak Kullanım Politikaları

Tüm uygar dünya ülkelerinde, toprakların kamunun elinde olması yönünde stratejiler geliştirilirken; ülkemizde belediye ve merkezi hükümet, varolan kamu mülkü topraklarını servet birikimi aracı olarak kullanmaktadır.

Toprakların kullanımındaki denetimsizlik, toprakların nitelikleri önemsenmeden çarpık kentleşmeyle yaratılan rantların topluma geri dönmesini, spekülasyonun önlenmesini, kent topraklarındaki mülkiyetin, toplum yararına kullanımını sağlayacak kurumsal ve yapısal yeni bir toprak düzenlemesini önlemektedir.

Toprağa bakışın oturacağı nesnel temel, onun doğal bir kaynak olduğu gerçeğidir. Hiç gözden uzak tutulmaması gereken ama hep gözardı edilen gerçek ise, her ülkedeki toprak varlığının sınırlı olmasıdır. Coğrafyamızda toplam miktarı sabit kalırken, bu kaynak üzerindeki ekonomik ve siyasal baskı her geçen gün artmaktadır.

Toprak, hava ve su gibi doğal bir kaynaktır. Bu özellikleriyle toprak yaşamın sürdürülmesi için uygun alanları sağlar. Toprak üzerinde "mülkiyet değil, sadece topraktan yararlanma" söz konusudur.

Topraktan yararlanmanın, toplum yararına aykırı olamayacağı, tüm insanlığın yararına göre değerlendirilmesi gerektiği, evrensel ilkesinden de hareketle; başta kamu topraklarının elden çıkarılmamasını, kiralama yoluyla insanların yararlanmasına sunulması anlayışı yaygındır.

Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından 1975 yılında yayınlanan 7 ciltlik Urban Land Policies And Land Control Measures başlıklı kitaplarda şunlar yer almıştır.

Toprak üzerinde “mülkiyetten değil, topraktan yararlanmadan” söz etmek doğru olur.

“Toprak ülkenin doğal kaynağıdır” gerçeği benimsenirse, kamunun mülkiyetinde olacak, bu nedenle satılmayacak, kiraya verilecektir.

Toprak da tarım arazisi ve arsa anlamında, çeşitli işlemlerle geliştirilebilir. Ancak, onun aslı su ve hava gibidir.

Arsa spekülasyonu, hem kentsel gelişmeyi çıkmaza sokmakta, hem de ulusal ekonomiye çeşitli zararlar vermektedir,

Rantın özünde yer alan ise, toprağın kendisi değil, onu elde bulundurma hakkıdır. Dolayısıyla, rantın kaynağı topraktaki özel mülkiyettir. Kentsel toprak parçası ya da kısaca arsa, bir imar planı uyarınca imar parseli durumuna getirilmek üzere yapı alanı olarak tanımlanmış, üzerinde imar hakları belirlenmiş, kentin altyapı sistemlerine bağlanmış topraktır.

Arsanın tarımsal topraklardan farklı olarak, değerini artıran etkenler, imar kararları ve kamu tarafından yapılan yatırımlardır. Kentsel arsanın üzerinde, artan imar haklarının yarattığı değer artışlarının toprak sahibinin hakkı olarak görülmesi, özel mülkiyetin toplum yararı doğrultusunda denetlenmemesi bir sonucudur.

Topraktaki mülkiyet hakkının imar kararlarını ve kentsel gelişmeyi yönlendiren, rant yaratmayı ve bu rantlara el koymayı belirleyen bir konumdan çıkarılarak, toplumsal yaşamın geleceğini belirleyen yerleşim kararları sürecinin rantiyelerin çıkar alanı olmaktan kurtarılması için; Toprak üzerinde imar, planlama vb. kararlarla yaratılan değerlerin topluma ait olduğu Anayasanın 168. Maddesi gereği kabul edilmelidir.

Toprak üzerinde spekülasyona dayalı faaliyetin ortadan kaldırılması, toprak mülkiyetinde mülk sahibinin denetiminin topraktan yararlanma ile sınırlanması, tarla niteliğindeki toprağın, imarlı arsa niteliğine büründüğü zaman ortaya çıkan değer artışının topluma ait olduğunun kabul edilmesi, kentsel toprak mülkiyetinin bir anlamda iki boyutlu bir hak olarak ele alınması, üçüncü boyut olan planlama karar ve haklarının topluma ait olduğunun kabul edilmesi gereklidir.

Bu toplumsal yaklaşım ve gereksinimden yola çıkarak; Barınma hakkının kullanımına dönük konutların vergilendirme dışında bırakılması, kentsel toprak üzerindeki tüm değer artışlarının tamamının vergilendirilmesi, üretim dışı gelirler içinde yer alan toprak rantlarından elde edilen haksız kazancın engellenmesi, bu kaynakların, toplumsal yaşamın yeniden üretilmesinde kullanılması, yerleşim alanlarında ve gelişme alanlarında toprak edinmeyi sınırlayacak anti-tekel bir yasal çerçeve oluşturulması önem arz etmektedir.

Bu anlamda, her insanın güvenli,sağlam ve sağlıklı olan konuttan yararlanmasının sağlanması, yerleşim alanlarında insanların kullanabileceği, barınabileceği konut sunumuna yönelik uygulamaların tasarlanması, konutun bir yatırım aracı haline gelmesinin caydırıcı hale getirilmesi, alım satımı sırasında gerçek piyasa değeri üzerinden vergilendirilmesi, bir konuttan fazla konuta sahip olmanın özendirilmemesi, ikinci konuta sahip olanların daha yüksek vergi vermesi yönünde düzenlemelerin yapılması, gereklidir. Bu durum, gecekondulara yönelik yeni bir yaklaşımı gerektirmektedir.

Eğitim gibi,sağlık gibi temel bir insanlık hakkı olan barınma hakkını istismar ederek, imar affı gibi popülist ve yağmaya dayalı politikalar karşısında,gecekonduların ve bu alanlarda yaşayan insanları birlikte ele alarak, kent ve kentli kimliğine kavuşuracak köklü çözümlerin uygulanması, gecekonduların barınma haklarını kullanan insanlara oturma-kullanma hakkının olacağı bir **toprak kullanım politikasına** uygun yeni yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır.

2.3. Deprem Nedir ?

Bir doğa olayı olan deprem; yerküre içerisinde biriken elastik deformasyon enerjisinin, kayaçların kırılma direncini aşması sonucunda, kayaçların kırılması ve bu kırılma hareketlerinin oluşturduğu elastik dalgaların yeryüzünde yarattığı titreşim hareketidir.

Deprem büyüklüğü (magnitüt), deprem esnasında açığa çıkan sismik enerjinin sayısal bir ölçüsüdür. Şiddeti ise, deprem sonrasında gözlenen hasar ve yeryüzündeki deformasyon ile ilişkilidir.

Depremler Türkiye'de, Arap-Afrika ve Avrasya kıtaları arasındaki tektonik süreçlere bağlı olarak meydana gelen diri faylar boyunca oluşurlar. Ülkemizde yıkıcı depremlere yolaçabilecek çok sayıda diri (aktif) fay vardır. Jeolojik yapı gereği Kuvaterner'den (yaklaşık 1 milyon yıl) beri hareket ettiği kabul edilen faylar diri olarak tanımlanmaktadır. Bu iki tanım, tebliğ konusu depremle toprak ilişkisini ortaya koymaktadır.

Diğer bir deyişle, toprağın oluşumunun ve yapısının ana kaya ile ilişkisi, katı arz kabuğu litosferin en üstünü örten tabaka olması ya da arzın en üstteki ayrışma tabakası olmasıyla ilişki ortaya çıkmaktadır.

Ancak, yer yapısı ve toprak ayrı bilim dallarıdır. Yerbilimi ve toprak bilimi olarak adlandırılan bilimsel çalışmalar doğanın doğru kullanılmasını sağlamalıdır ki, bu ilişki bilimsel çalışmaları geçerli kılsın.

2.4. Toprak - Deprem İlişkisi

Yukarıda açıklandığı gibi, oluşumunda etken ana kayaya bağımlı toprak, üzerinde her türlü faaliyetin gerçekleştiği kullanım amaçlı ele alındığında, jeolojik bakımdan zemin olarak dayanıksız ana materyal dediğimiz kaya yapısının, diğer faktörlerin etkisiyle yapısının, genel anlamda, tarım açısından verimli toprak-

ları ifade ettiği söylenebilir.**Bu bakış,tarım potansiyeli yüksek toprakların yerleşim ve yapılaşma açısından zayıf karakter gösterdiği ilişkisini ortaya koymaktadır.**

Erzincan, Erbaa, Ceyhan, Gediz, Dinar depremlerinin tümünün en yıkıcı etkilerini alüvyal ovalarda göstermesi bir rastlantı değildir.

Senirkent, İzmir - Yamanlar, Bartın taşkınları, Maçka' daki toprak kayması da rastlantı olmayan,arazilerin bilim ve kullanım sınıfına uygun tahsis edilmemesiyle ilişkili yaşanan felaketlerdir.

Marmara depreminde Düzce'den Gölcük'e uzanan fay hattı pekişmemiş zemin üzerindeki yapıları yerle bir eden felaketin büyüklüğünün sadece müteahhit kusuru, mühendislik hatası, eksik, kötü malzeme, zayıf kolonla açıklanması mümkün değildir. İzmit, Gölcük, Yalova, Bolu'nun ilçe ve kasabalarında **arazi kullanım planlamasına** uygun olmayan yapılaşma alanlarının yerle bir olması, plansız yer seçimiyle depremin ilişkisini diğer nedenlerden daha açık ortaya koymuştur.

Bu durum, 17 Ağustos'ta meydana gelen depremde, ülkenin en verimli tarım topraklarının bulunduğu Marmara Bölgesi'nde, tarım toprakları üzerinde en verimli ovaların elden çıkarılması pahasına sanayiye yönlendirilmesiyle bu sanayiye ihtiyaç duyduğu işgücünün bölgeye göç etmesinin, barınma ihtiyaçlarının karşılanmasında tarım topraklarının yerleşime açılmasının, onbinlerce yurttaşın canını malını ve geçmişini yok etmesine neden olmuştur.

17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'nin olduğu bölgenin 1967 Mudurnu Depremi'nden bu yana sismik açıdan sakin, fakat, büyük gerilim birikimlerinin olduğu tehlikeli bir bölge olduğu, gelecekteki olası bir büyük depremin bu bölgede oluşabileceği ve bunun büyüklüğünün de 6.0'dan çok olabileceği, hem Türk yer bilimcileri, hem yabancı yer bilimciler, hem de ortak çalışma grupları tarafından son 20 yıldır gerek yazılı, gerek görsel basında, gerekse çeşitli ulusal ve uluslararası bilimsel toplantılarda sürekli olarak gündeme getirilmiş, tartışılmış, bu konuda alınması gereken önlemler ve yapılması gereken hazırlıklar ile ilgili olarak hükümetler ve yerel yöneticiler sürekli uyarılmış, ancak bu bilimsel uyarılar ciddiye alınmamıştır.

Bir doğa olayı olan depremin engellenmesinin mümkün olmadığı herkes tarafından kabullenilmiş bir gerçektir. Bununla birlikte, depremlerin hangi bölgelerde, hangi fay hatları üzerinde ve hangi büyüklüklerde olabileceğinin tahmini konusunda gerek pek çok ülkede, gerekse ülkemizde önemli düzeyde araştırmalar yapılmaktadır.

Özellikle Marmara Depremi'nden çok önce ülkemiz yer bilimcileri tarafından hazırlanan ve bu depremin yakın bir gelecekte meydana geleceğinin işaret ettiği yayınlar bunun en değerli örnekleridir. Ancak bilimin bugün ulaştığı düzeyde depremlerin hangi tarihte ve saatte meydana geleceğinin önceden bilinmesi

mümkün değildir. Doğanın ve depremlerin karmaşıklığı, bu konuda daha somut sonuçlara ulaşılmasını geciktirmekte ve bunun çözümü için daha fazla veriye gereksinim duyulmasına yol açmaktadır.

3. YAPILANMA

Doğal afet etkilerinin azaltılmasında en önemli etken, öncelikle yerleşme ve yapılaşma kararları ve koşullarının bilimsel olarak belirlenmesidir.

Toprak - insan ilişkilerinde doğru yapılanmanın bilgi ve birikimin varolmasıyla değil, kullandırılmasıyla ilişkisi, bunu olanaklı kılan yapılanmanın yasama yargı ve yürütme ile sağlanabileceği bilinmektedir.

Diğer bir deyişle, yasama ve yargı kararları yönetimler tarafından uygulanmadıkça, üstelik depremlerle güncellenen imar afları konusunda son 15 yılda 14 adet karar meclisten hiç sorun olmadan tüm partilerin fikir birliği ile çıkarılmışsa, tartışmanın odağı açıktır.

Toprak ve su kaynakları başat olumsuz yapılanma, ülkenin iç ve dış ilişkilerle ilgili kararları sonucu ortaya çıkmaktadır.

3.1. İçsel Etkiler

Ülkemizde bilim ve teknolojiyi dışlayarak edilgen konuma getiren siyasetlerle bağımlı karar vericilerin, ortaya koydukları etken yaptırımlar izlenen yanlış politikalar sonucu yatırımların yanlış yönlendirilmesi, toprak varlığımızı ciddi kaygı duyacak şekilde yok etmiş ve yok etmektedir.

Bunun en önemli kanıtı, bilimsel ve teknik bilgiler yanında, 1999 yılında erozyon konusunun Milli Güvenlik Kurulu gündemine girmiş olmasıdır.

Ulusal bağımsızlığımızın sınırlarımızı korumak yanında, ulusal varlıklarımıza sahip çıkıp yok olmasını önlemek bilincinde gelişen bu ortam, sivil iradenin bu konuda doğru niyetini ortaya koyan yapılanmanın ve kararlılığının, güvenilir ve görsel beklendiğini göstermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yapılanması yasama, yargı ve yürütme organlarının görevlerini saptamış, yürütme kapsamında yer alan işlevler, oluşturulan kurum ve kuruluşlarca, merkezi ve yerel yönetim olarak, ilgili birimleri tarafından hizmet üretimini sürdürmektedir.

Ancak, 1980'li yıllarda başlayan ve 1990'lı yıllarda güncellenen yeniden yapılanma kavramı ile amaçlanan değişimler hizmetlerin yürütülmesinde görev-yetki ve sorumlulukları, yürütmenin tanımlanan görev alanını aşarak yetki ve sorumluluklarını yasama ve yargının üstünde kullanması, hukukun üstünlüğünü ve hizmetlerin yürütülmesini tartışılır ölçüde anlaşılabilir, yürütülemez duruma sokmuştur. Bu olumsuz ortamdan toprak kaynakları da payını almaktadır.

Nedeni, alınan kararların her türlü faaliyeti yönlendirmesi ve hangi amaçla olursa olsun, faaliyetlerin ve yatırımların gerçekleşmesinin bir toprak parçasına mutlak ihtiyaç duymasıdır.

3.2. Dışsal Etkiler

Ülkemizde, ulusal kaynakların doğru yönlendirilerek üretimin artmasına koşut sermayenin oluşması sağlanamamış, üretim miktarının evrensel kabul görmüş para tanımıyla bütünleşen sermaye birikimi oluşturulamamıştır.

Üretim miktarının artmasıyla, parasal değerinin ölçülmesi mümkün olan ve sermaye olarak tanımlanan yeni yatırımlara yönelik ihtiyaç, bu yapının oluşturulamaması sonucu, borç kavramını kredi, kredi verilmesini de güvenilir ülke olmak adına, ne kadar borç o kadar güvenli ülkeyi iç ve dış 150 milyar doların üzerinde borçlandırmış deprem yardımlarıyla ayakta kalma mücadelesine götürmüştür.

Dışa bağımlılığın artması ölçüsünde kararların, ülke koşulları dışlanarak borçlanma miktarına paralel, borç alınan ülkelere daha da bağımlı kılacak yapıyı oluşturacak talep ve dayatmaları sonucunda oluşmasıdır.

Diğer deyişle, ulusal kaynakların yönetilmesi ve yönlendirilmesinde dışsal etkiler ve kurallar geçerli olmuş, globalleşme ve küreselleşme adıyla ülkenin doğal kaynaklarına koyulan ipotek, kamu oyuna yeniden yapılanma olarak benimsenilmeye çalışılmıştır.

Ulusal kaynaklar üzerinde egemenliğin el değiştirmesi, tüm sektörel gelişmeleri olanaklı kılacak hizmetlerin doğru yapılanmasını etkilemekte, ülke çıkarları ve toplum yararı yerine İMF ve yan kuruluşu Dünya Bankası son olarak tahkim kararıyla birlikte 2000'li yılların sömürge anlayışını tüm hızıyla doğal kaynaklarımız ve topraklarımız üzerinde göstermektedir.

3.3. İçsel ve Dışsal Etkilerin Depremle İlişkilendirilmesi

Özellikle, 1980'li yıllardan sonra, güç kullanımında bilim ve teknolojiyi dışlayan yapının oluşması için çıkarılan yasa ve mevzuatlar çerçevesinde amaçlı politikaların isteklerine ulaşmasında, sistemin bozulmasını olanaklı kılan, siyasi erkleri etkili kılan merkezi ve yerel yönetimler kanalıyla oluşturulan ortamda, yönetimler kamusal alan üzerinde yetkilerini aymazlıkla kullanmışlardır.

Oluşan bu yapı, ulusal kaynakların doğru kullanılarak toplumun gelişmesini ve refahını sağlamada her türlü faaliyetin içerisinde koşulsuz yer alan toprak kullanım politikalarında, bilim ve teknolojiyi üreten, kullanan ve uygulayan, olmazsa olmaz mühendis hizmetlerinin verilmesinde de istenmeyen sonuçların alınmasına neden olmuştur.

Bu durum, ülkemizin bir denetimsizlik cenneti olduğu şeklinde ifade edilmektedir. Yasal düzenlemelerde eksiklikler, görev-yetki ve sorumluluk konusundaki belirsizlikler ve karmaşa bilinmekte, varolan yaptırımların da bir şekilde uygulanmaması sağlanabilmektedir.

Günümüzde, ülkemizde pozitif yaptırımlardan söz etmek mümkün değildir. Yapılanma nedeniyle, merkezi ve yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluk paylaşımını erk kaybı olarak algılaması, denetimi tamamen yapılamaz şekle dönüştürmekte, bu durum ilgisiz ve bilgisiz kişilerce yapıldığı sanılan denetim adına, tamamen politik kaygıların düşünüldüğü bir denetimsizliği yaratmaktadır.

Yanlış uygulamalar ve yapılanmayla, bilimsel bilgi ve teknolojinin dışlandığı, MM hizmetlerinin bir lüks olarak algılandığı bu anlayış ülkemizde daha çok katliama dönüşen kitlesel ölümlerin yaşanmasıyla güncelleşmekte sorumlu ya da sorumluluk anımsanmaktadır.

Ülkeyi yönetenlerin denetim yetkilerini de politik araç olarak kullanan bu anlayışı, toplumda eğitilmiş, bilgi sahibi, yetişmiş elemanların hizmetlerine talebi de kısıtlamakta, her birey her konuda her istediğini istediği şekilde yapar demokrasi anlayışımızla toprağın kullanımında da hizmet gereksinimi duymadan, hiçbir belge aranmaksızın her kişiye yapma olanakları tanımaktadır.

Özellikle MM hizmetlerinin yürütülmesinde, çağdaş yapılanmanın gereği, faaliyetlerin birden çok MM disiplini ilgilendirmesi, multidisipliner çalışma gereği, fanatik tutum ve yaklaşımlarla bu düzenlemeleri engellemektedir. Üstelik, deprem sonrası yapılanmalarda da bu kısır bakış halen sürdürülmektedir.

Doğayı ve doğal kaynakları insan ihtiyaçlarının giderilmesi için kullanırken, kıt ve yeniden üretilmez özelliğini önemsemeyen rant aracı yapanlar, doğal olarak sistemin bu şekilde yönlenmesine ve bu oluşumdan topluma rağmen birilerinin pay almasını sağlayıcı ortamları oluşturmuştur.

İç ve dış güç, topluma rağmen birileri, bugün sanayinin yer seçimi olarak yanlış yönlendirilmesiyle, en yoğun yer aldığı deprem bölgesinin onbinlerce yurttaşımıza mezar olmasını, yatırımlarımızın enkaza dönüşmesini de "Allah'ın takdiri" olarak topluma sunabilmişlerdir.

İşte, sistemin bu yapılanmasına neden olan anlayış, toprak kullanımının insan ihtiyaçlarının giderilmesinde ön koşul **niteliklerinin** önemsenmesinde, nitelikleriyle ilgili en kapsamlı eğitim ve bilgi sahibi ziraat mühendislerini bu yapılanmada soyut bırakmış, bu durum afet olarak tanımlanan bir doğa olayının felakete dönüşmesinin en önemli nedenini oluşturmuştur.

Bağlı buldukları meslek odası ZMO, uzmanlık alanlarıyla ilişkili toprak üzerinde farklı tanımlarla sürdürülen sektörel faaliyetlerde tarımı diğer sektörlere alternatif göstererek, toprak niteliklerini önemsemeyen yanlış uygulamalara, sürekli karşı çıkmış, mücadele etmiş, bu başıboşluğun giderilmesinde en azından kendi alanlarında -tüm sektörleri ve alınan kararları etkileyebilecek-denetim yapmaya yönelik düzenlemeler yapmış yaşama geçirmek için çaba sarfetmişlerdir.

İnsanın, herşeyden önce, insan haklarından sayılan **sağlıklı yaşama hakkını** kullanabilmesi için beslenme hakkının korunmasında su ve toprağın önemi- ne değinerek, Anayasa ve yasaların yaptırımları ile mahkeme kararları ve uygu- lamanın tartışılmasını gerekmektedir.

Bu tartışma, yasal, yapısal, kurumsal irdelemelerden önce, doğal kaynak- ların kullanımının bir **demokrasi sorunu**, bir **hukuk devleti sorunu**, hukukun üstünlüğü sorunu olduğunun anlaşılmasıyla çözümünün olanaklı, yasa-yönet- melik, kurum-kuruluş, dernek-vakıf enflasyonunun yarattığı kaosu halkın bilinç- lenmesini ve sağlanan kaynakların önceliklere göre kullanılmasını engellediği görüşünü de kapsamalıdır.

Uygulamalar ve depremle netleşen ortam, konunun bir **sistem sorunu** ol- duğunu kanıtladığından, detay ve münferit olayların tebliğde yer almasının anlamlı olmadığı düşünülmüştür.

Üretiminde hiçkimsenin katkısı olmayan doğal kaynakların sahiplenilmesin- deki mülkiyet kavramının ve yasaların sadece kullanma hakkından sözettiğini bu hakkın kullanılmasının da - nitelik öncelikli - kamu yararına aykırı olamayaca- ğının anayasal güvence olduğunu, ancak uygulamada ihlaller olduğu, doğal kaynakların yok edilmesi ve üzerinde yapıcı gösterilen yıkıcı faaliyetlerde bulu- nanların, görsel terörden çok daha büyük suç işleyerek toplumsal yok oluşa ne- den olan, **kaynak terörü** yarattığını, oysa, bu kişi ve kuruluşların cezalandırıl- mak yerine çoğu zaman ödüllendirildiklerini bilinmektedir.

3.4. Yasal Boyut

Yasal boyut, depremin toprakla ilişkisini ortaya çıkaran önemli bir veri ol- maktadır. Aşağıda kısa dökümü yapılan, içeriği anlatılmayan yasalar ve mevzuat sadece konuları itibarıyla ele alındığında farklı sektörlerle ilgili tüm faaliyetlerin de toprakla ilişkisini açıklamaktadır.

Anayasa, yasa, tüzük ve yönetmeliklerin uygulanması eksikliklerin gideril- mesi, çelişkilerin ortadan kaldırılması, bu olayla yeni yasalar çıkarılıp işlemeyen, işletilemeyen kadük olan yasalar, ölü hukuk kuralları yerine, halkın devlete, dev- letin halka saygı ve sevgisini arttıran, birileri değil toplum yararına uygulamaları içeren düzenlemelerin, yasal ve yönetsel içeriğinde yönlendirme ve teknik boyu- tunun ortaya konması gerekmektedir.

3.4.1. Anayasa

Madde 43.Kıyılar, madde 44.Toprak Mülkiyeti, madde 45.Tarım Hayvancılı- cılık ve bu Üretim Dallarında Çalışanların Korunması, madde 46. Kamulaştırma, madde 47.Devletleştirme, madde 63.Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korun- ması, madde 166. Planlama, madde 167. Piyasaların Denetimi ve Dış Ticaretin Düzenlenmesi, madde 168.Tabii Servetlerin ve Kaynakların Aranması ve İşletil- mesi, madde 169.Ormanların Korunması ve Geliştirilmesi, madde 171.Koopera- tifliğin Geliştirilmesi, madde 135.Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları

3.4.2. Yasalar

Kalkınma Planları, 3194 imar, 1580 belediyeler, 2886 ihale yasası başta olmak üzere 3030 Büyükşehir belediyeleri, 2510 iskan kanunu, 2634 Turizm teşvik, 3621 kıyı, 4070 hazineye ait tarım arazilerinin satışı, 6200 DSİ Teşkilat ve görevleri, 155 harita ve planların korunması, 5516 bataklıkların kurutulması, 2985 toplu konut, 2981 imar ve gecekond, 2644 tapu, 2859 tapulama ve kadastro, 3091 taşınmaz mal zilyedine yapılan tecavüz, 2565 askeri yasak bölgeler, güvenlik bölgeleri, 441 Tarım Bakanlığı, 443 Çevre Bakanlığı, 383 başbakanlık özel çevre koruma, 388 GAP bölge kalkınma idaresi, 355 Turizm Bakanlığı, 4081 çiftçi mallarının korunması, 3039 çeltik, 2903 pamuk, 3573 ve 4086 zeytin, 3083 sulama alanlarında arazi düzenlenmesi, 2873 milli parklar, 3202 KHGM Teşkilat ve görevleri, 3155 Tarım Reformu GM kuruluş ve görevleri, 2924 orman köylüleri, 6831 orman ve 4144 anız ve orman, 1164 Arsa ofisi, 775 gecekond, 442 köy, 1311 Türkiye Bağcılığı, 3800 Orman Bakanlığı, 2872 çevre, 3092 çay, 2844 fındık, 2863 kültür ve tabiat varlıkları, ticaret kanunu, 4046 Özelleştirme, 2960 Boğaziçi Koruma, 5846 fikir ve sanat eserleri kanunu, 4342 mer'a, 7472 ziraat, 6235 TMMOB, 3458 mühendislik ve mimarlık,

3.4.3. Yönetmelikler

3.4.3.1 Bakanlar Kurulu Kararıyla Yürürlüğe Girmiş Yönetmelikler

Askeri bölgeler ve güvenlik bölgeleri, kamu arazisinin turizm yatırımlarına tahsisi, turizm bölgeleri - turizm alanları ve turizm merkezleri belirlenmesi, yapı sistemlerinin tesbiti ve uygulanması, sulama alanlarında arazi düzenlenmesi, baraj inşaatı alanlarında kamulaştırma, orman köylüleri kalkındırma, tarım reformu, zirai kazanç ölçülerinin tesbiti, haşhaş ekim-kontrol-toplanma-değerlendirme-imha-satınalınma-satılma-ihraç-ithal, bakanlıklar arası harita işlerini kontrol ve planlama, fındık üretim planlaması ve dikim alanlarını belirlenmesi, harita ve harita bilgilerini temin kullanma, arsa sayılacak parsellenmemiş arazi hakkında karar yönetmelikleri bakanlar kurulu kararıyla yürürlüğe girmiştir.

3.4.3.2 Bakan Onayı ile Yürürlüğe Giren Yönetmelikler

Zeytinciliğin islahı, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tespit-tescil ve sit alanı ilanı sırasında müktesep hakların korunması, kıyı kanununun uygulanması, kesin inşaat yasağı getirilen taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bulunduğu sit alanlarındaki taşınmaz malların hazineye ait taşınmaz mallar ile değiştirilmesi, orman arazilerinin tahsisi, arsa ofisinin görev ve yetkilerinden döner sermaye harcama usulleri ve arsa işleri, orman sayılmayan yerlerdeki ağaç ve ağaççıkların sahiplerinin faydalanması, başbakanlık özel çevre koruma kurulu çalışma esas ve usulleri, orman sınırları dışına çıkartılacak yerler, tarım alanlarının tarım dışı gaye ile kullanılması, belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışında planı bulunmayan alanlarda uygulanacak imar yönetmeliği, su kirliliği, yerleşme alanı uygulama, otopark, büyükşehir belediyeleri yönetimi hakkında 3030 sayılı yasanın uygulanması, toplu konut uygulama, gecekond ka-

nunun uygulama, imar planı yapılması ve değişiklikleri, imar kanunu 18. Maddesi uyarınca yapılacak arazi ve arsa düzenlemesi ile ilgili esaslar, 3030 sayılı yasa kapsamı dışında kalan belediyeler tip imar yönetmeliği

Kurum ve kuruluşların mevcut şartname ve talimatnameleri de, uygulamadaki yaptırımlardır.

Tüzükler: Taşocakları, arazi toplulaştırma, tapu sicil, tarım ürünlerinden bazılarının satışı hakkında mevcut tüzükler

3.5. Yönetmelik Boyut

Uygulamanın yürütülmesiyle görevli Anayasada yürütme olarak tanımlanan idare, yetki ve sorumluluklarını kullanırken;

- Yasaların uygulanması,
- Kararların yasalara uygun alınması,
- Kalkınma planları yasa gücündedir, uygulanması,
- Kalkınma Planlarının doğru yönlendirilmesi zorunlulukları vardır. İdarenin bu zorunluluklarını yerine getirirken karşı davranışlarda,
- Yasal mevzuatın yanlış uygulanmasının cezai yaptırımlar içermesi
- Ekonomi ve kararlar,
- Dayatmalardan vazgeçilmesi gibi unsurlar önem arz etmektedir.

Bilim, bilgi ve tekniği dışlayan bir yapıdan önemseyen bir yapıya dönüşmede, bu konuda varolan 12 Anayasa maddesi, 45 Yasa, 19'u Bakanlar Kurulu ve 19'u Bakan onayı ile yayınlanmış yönetmelik olmak üzere, şartname ve talimatlar hariç, ilgili ve ilişkili toplam 95 mevzuat dikkate alındığında, konunun ciddiyeti açıklanmaktadır.

4. DURUM SAPTAMASI

Deprem ve toprak ilişkisini, Marmara depreminin tarihini baz alarak, deprem öncesi durum, deprem süreci ve deprem sonrası gelişmeler olarak ele alıp, yukarıda açıklanmaya çalışılan yapılanma çerçevesinde sektörel olarak incelemek yararlı olacaktır.

4.1. Deprem Öncesi Durum

Deprem öncesi durumun genel uygulamalar açısından değerlendirilmesi yapılarak bölgesel durumla ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

4.1.1 Genel Bakış

Yer seçimleri ve yerleşim kararlarının belirlenmesinde, yapıların projelendirme, uygulama ve denetim süreçleri, akli ve bilimi, toplum yararı ve güvenliği-

ni, doğal kaynakların korunarak kullanılması doğrultusunda, yasa ve yönetmelikleri, arazi kullanımını, planlama ilkeleri ve şehircilik kurallarını özellikle 1980'-den sonra hızla terkeden yapılanmaya hizmet eden anlayışla, toplumsal etik anlayışı bozacak derecede, rantı ve kolay kazancı hakim kılmıştır.

Planlama Anlayışı Terk Edilmiştir.

Deprem etkilerinin azaltılması için, ülke ve bölge düzeyinde sosyal, ekonomik kalkınmayla uyumlu yerleşim politikalarını oluşturamamıştır.

Planlama anlayışı ile geliştirilen politikaların amacı, doğal afet riskli alanları dikkate alarak, başta sanayi olmak üzere, ekonomik etkinliklerin, nüfus çekecek kamu yatırımlarının ve nüfusun belirli bölgelerde yığılmasını önlemek, ülke düzeyinde dengeli bir nüfus dağılımı sağlamak, bu temel çerçevede, ülke kaynaklarının verimli ve rasyonel kullanımını da amaçlayarak, sağlıklı ve yaşanabilir çevreler yaratabilmektir. Bu politikaların yaşama geçirilmesinin araçlarından biri de **ülke ve bölge fiziki planlarıdır**. Kalkınma planlarının mekansal boyuta kavuşturulması, dolayısıyla ülke ve bölge planlarının yapılması bu açıdan büyük önem taşımaktadır. Gölcük merkezli bu son depremin somut gerçeği, bir planlama politikasının ve anlayışının olmayışdır.

Ülkemizde **Bölge Planları** gibi üst ölçekli planlama kararlarından ve bir planlama hiyerarşisinden söz etmek mümkün değildir. **İmar Yasası**'nda ülke fiziki planından hiç söz edilmemiş; bölge planları için de, "*gerekli görüldüğü hallerde yapılır*" denerek, bu konuda bir zorunluluk değil, keyfiyet getirilmiştir.

Uygulanan imar politikalarının, yerleşme kararları açısından bir disiplin ve kısıtlama getirmesi kaçınılmaz olacak bölge planlarına hiç ihtiyaçları olmamıştır.

Birinci derece deprem kuşağında yer alan ve toprağın tarımsal potansiyel bakımından zengin, ancak yapılaşma potansiyeli açısından zayıf olduğu bir bölgeyi, devlet teşviklerini ve kamu yatırımlarını da yoğun biçimde devreye sokarak, ülkenin ekonomik etkinlikler ve nüfus açısından en yoğun bölgesi haline getiren anlayış, en büyük desteklerinden birini de, açıktır ki, kalkınma planlarındaki temel ilkelerin mekana yansıtılmasını, yani ülke ve bölge planlamasını göz ardı etmekten almıştır.

Planlı dönemle birlikte, bölgesel ayırımları tanımlamaya yönelik çalışmalar yapılmış, kalkınma planlarının hemen hepsinde bölgesel dengesizlikler dile getirilmiş ve önlemler gösterilmiştir. Ancak bu dengesizlikleri gidermek amacı ile ortaya atılan bölgesel politika uygulamaları bölgesel eşitsizlikleri giderecek boyutta olmamıştır. Bu politikaların önündeki en önemli engeli, alınan kararların yatırımlarla desteklenmemesi oluşturmuştur.

Bölgesel politika uygulamaları kapsamında, kamu yatırımlarının az gelişmiş bölgelere yönelmesi benimsenmiş olmakla birlikte, uygulamada bu öncelik sağlanmamıştır. Marmara Bölgesi, bu uygulamaların en açık örneğini, oluşturmaktadır.

Geçen yıllar ve özellikle son 50 yılda ortaya çıkan gelişmeler, ülkede planlamanın önemini giderek yitirdiği ve sadece sermayenin tercihleri ve çıkarları doğrultusunda yerleşme, yoğunlaşma, yığılma süreci yaşandığı göstermektedir. Oysa, İstanbul ve Doğu Marmara Bölgesi'nde geçmişte ve bugün yaşanan ve gelecekte de yaşanacak bu tür sorunların (felaketlerin) temelinde plansızlık yatmaktadır.

Üst ölçekli plan kararlarının üretilmesi ise yine Cumhuriyetin ilk yıllarında başlamış bu kapsamda 1924 yılında demiryolu programı, 1934'de sanayi sektörünün gelişmesini amaçlayan 16 fabrikanın kuruluş programı ve 1938'de liman, enerji ve maden işletmelerine önem veren plan örnek olarak sayılabilir. Bu son iki program ile ülke yüzeyinde doğudaki kalkınmamış yörelere önem veren bir yerleşme politikası güdülmüş ve bu arada bir çok fabrikalar gerçekleştirilmiş, Sümerbank ve Etibank gibi kamu kuruluşlarının oluşumu sağlanmıştır. Fakat 1939 yılında çıkan ikinci dünya savaşı nedeniyle planın tümü uygulanamamıştır.

Gerçek anlamda bölge planı üretme çabalarına 1960'lı yıllarda başlanmış ve Deprem bölgesinin de içinde yer aldığı Marmara Bölgesi Projesi 1960 yılı Eylül ayında İstanbul belediyesinde kurulan bir büroda başlanmıştır.

Marmara bölgesi Doğu, Batı ve Güneybatı Marmara olarak üç bölüme ayrılmış ve ilk olarak Doğu Marmara Bölgesi çalışmasına başlanmıştır. Proje kapsamına İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bursa ve daha sonra Bilecik alınmıştır.

1963 yılında tamamlanıp "Doğu Marmara Bölgesi Ön Raporu" adı ile yayınlanan çalışmanın getirdiği öneriler ilgili bakanlığın ve devlet planlama teşkilatının olumsuz tutumları nedeniyle, sonuç verici bir düzeye kavuşturulamamıştır.

Doğu Marmara alt bölgesi 1967'de, yeni verilere göre Bursa'yı ve Bilecik'i de kapsamına alarak revize edilmiş olmasına rağmen rapor aynı ilgisizlikle karşılanmış ve bu kez raporun basımı bile yapılmamıştır.

Zaman zaman değişik bölgelere ilişkin ortaya çıkan akılcı ve bilimsel çalışma örnekleri ve uzmanların yoğun emekleri dikkate alınmamış, hatta dönemin yöneticileri tarafından karşı çıkılmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında başlayan üst ölçekli planlama çabalarının yerini parçacı planlama ve plansızlık almıştır.

1962 yılında kurulan DPT Müsteşarlığında "Bölge Planlama Dairesi" oluşturulmuştur. Kalkınma planlarının bölge planlarıyla desteklenmesi amaçlanmış ve Doğu Marmara Bölgesi ile ilgili de çalışmalar bu çerçevede yapılmıştır. 1960'lı yıllarda, bugün İstanbul-İzmit-Sapanca Metropolitan Bölgesi'nde yoğunlaşan sanayi bölgesel dağılımı amaçlanmıştır.

Planlama disiplininin uzaklaşmak isteyen siyasi iktidarlar bölge planlamayı "bölgecilik/ayrımcılık" olarak suçlayarak Bölge Planlama Dairesi'ni kapatmıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında planlı kalkınmayı amaçlayan bir programla oluşturulan "Sanayi Yeri Seçimi" kararlarının yerini, son kırk yılda, sermayenin istediği yerde istediğini yapmasına olanak sağlayan "rant ilişkileri" almıştır.

Doğu ve İç Anadolu "kalkınmada öncelikli yöreler" olarak ilan edildiği halde, ülkenin en verimli ovaları olan ve içinde birinci sınıf tarım arazilerinin bulunduğu Bursa ve Adapazarı Ovaları sanayi yatırımlarının mekanı haline gelmiştir.

Türkiye'nin farklı bölgelerinde kurulması gereken sanayileri, İstanbul-İzmit-Sapanca metropoliten alanında yoğunlaştırmıştır.

DPT verilerinden görüleceği gibi, 1990-96 döneminde verilen teşviklerin ve kamu yatırımlarının, kalkınma planı hedefleriyle de açıkça çelişecek şekilde, gelişmiş bölgelere yönlendirilmiş olması, bu yörelerin aynı zamanda deprem riskli bölgeler olması, bilimi ve bilimsel planlamayı reddeden anlayışın ülke ve bölge planlamaya da neden sırtını döndüğünün açık bir göstergesidir.

Devlet, bu dönem içinde, teşvik belgelerinin % 48'ini gelişmiş bölge olarak tanımlanan 7 ile vermiş olup, bu teşviklerin % 91'inin yönlendirildiği 6 il birinci ve ikinci derecede deprem bölgesinde yer almaktadır. Yine aynı dönem içinde, devlet yatırımlarının % 42'sinin de bu gelişmiş 7 ile yönlendirildiği, birinci ve ikinci derecede deprem kuşağında yer alan 6 ilin, bu yatırımlar içindeki payının ise % 74 olduğu görülmektedir.

Açıkça görüldüğü gibi, kalkınma planı ilkelerinin bölge planları ile mekansal boyuta kavuşturulmaması durumunda, verilen teşvikler ve yapılan yatırımlar sermaye çevrelerinin ve siyasilerin tercihlerine göre yönlendirilmekte ve çoğu kez kalkınma planı ilkeleriyle çelişen gelişmeler ortaya çıkmaktadır. Bu çelişkili gelişmeler ise, yaşadığımız acı deneyde de açıkça ortaya çıktığı gibi, depremin tahribatını artıran nüfus ve yapılaşma yoğunluklarına yol açmaktadır.

VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, metropollerde ortaya çıkan sorunların çözülebilmesi için göçün yavaşlatılması gereklerinden söz edilmekte ve bunun için üst ölçekli plan kararlarının önemi vurgulanmaktadır.

Oysa, yapılan yatırımların ve verilen teşviklerin tam da kalkınma planı ilkelerinin tersine bir gelişmeyi teşvik ettiği, bu yatırım ve teşviklerin büyük bölümünün metropoliten alanlara yönlendirilmesinin göçü hızlandırdığı ve dolayısıyla yerleşmelerde nüfus ve yapı yoğunluğu artışlarına, zemin açısından sakıncalı alanların yapılaşmaya açılmasına yol açtığı, bu durumun özellikle de deprem riskli alanlarda ciddi tehlikeler yarattığı ve felaketin boyutlarını büyüttüğü görülmüştür.

Büyük sanayi yatırımcıları, İstanbul metropoliten alanından sonra, bu alanın uzantısı olarak, birinci derece deprem kuşağında yer alan İzmit, Adapazarı ve Bursa'ya yönelmeyi tercih etmiş; bu tercih, yer yer bu yapılaşmaya engel yasa ve yönetmeliklerde değişikliğe gitme yolu da kullanılarak, politik kararlar da desteklenmiş ve onay görerek yaşama geçirilmiştir.

I. BYKP nında Erzurum İli kalkınmada öncelikli yöre olarak yer alırken aynı plan İstanbul Hadımköy mevkiini de kalkınma öncelikli yöre ilan etmiş, Erzurum'a hiçbir yatırım yapılmazken tüm yatırımlar İstanbul'a kaymıştır.

III.BYKP nında da aynı anlayış sergilenmiş Sivas İli kalkınmada öncelikli yöre ilan edilirken Adapazarı' da kalkınmada öncelikli yöre olarak yer almış bu yıllardan sonra sanayinin bölgede artması nüfusu / göçü motive ederek yaşanan depremin bir felakete, katliama dönüşmesine neden olmuştur.

Deprem ve benzeri doğal olayların afete dönüşmesinin nedeni, Türkiye'de yılda 60 milyar dolar tutarında hesaplanan (Türkiye'nin 1999 bütçesi kadar) kentsel rantı paylaşanlar ve toprak üzerinden elde edilen bu rant üzerine politika yapanlardır.

Plansızlık yanısı bu yapı, ulusal, bölgesel, metropoliten, kentsel planlamayı ve kurumlarını fiziki, ekonomik, sosyal,kültürel alanların tümünde ortadan kaldırmışlardır.

Konutu, halkın gereksinimi ve barınma hakkı olarak değil, ekonominin en önemli ticaret aracı yapmışlar ve onu bir sosyal, ekonomik güvence haline getirmişlerdir.

Bilime ve tekniğe aykırı uygulamalarını sürdürmek için, bilim ve tekniği engellemeye yönelik, mesleki denetim ortamdaki uzaklaştırılmıştır.

Doğal ve tarihi miras,ormanlar,tarım toprakları,sahiller yağmalanmış, çevre tahrip edilmiştir.

Hava, yeraltı ve yerüstü su kaynakları, denizler, toprak kirletilmiş, bitki,hayvan, insan zehirlenmiştir.

Kamu kaynaklarını paylaşmıştır.Topraklarımız, yerli -yabancı sermayeye hibe edilmektedir.

Doğal kaynaklar, yatırım, yabancı sermaye, özelleştirme, küreselleşme ya da globalleşme adına yok olmaktadır.

Devleti küçültme adı altında kamusal araştırma, geliştirme, planlama, projelendirme, uygulama ve denetleme alanı yok edilmiştir.

Sosyal devlet anlayışından uzaklaşmış, ulusal kalkınma planlarından, bölgesel ve kentsel ölçüğe kadar her düzeyde planlama disiplini ve düşüncesi de terk edilmiştir. Bu anlayışın sonucu olarak ülkenin en önemli sanayi tesisleri yüz yıllardan beri depremlerin olduğu bilinen bölge üzerinde kurulmuştur.

Yargı kararları uygulanmamıştır. İmar aflarıyla ödüllendirenler, kaçak inşaatların açılış törenlerine katılan devlet yöneticilerinin himayelerine alınmıştır.

Türkiye'deki **imar kararları**, sağlıklı yaşam ortamlarını oluşturmak yerine "rantın paylaşım aracı" olarak, göstermelik bir faaliyet haline getirilmiştir.

4.1.2 Bölgesel Bakış

Bu anlayış, devletin Ford-Koç ortaklığına otomotiv fabrikası için SEKA Orman Fidanlığı'nı tahsis etmesi, Sakarya'da 7 adet Organize Sanayi Bölgesi ile Sakarya'da İpekyolu Vadisi Serbest Bölge (Şehir) kararlarını, meslek odalarının ve uzmanların tüm eleştirileri ve uyarılarını göz ardı ederek alması, deprem bölgesinde, bu yöndeki son gelişmeler olmuştur.

Sanayi talep ettiği işgücü, insanların bu yöreye akmasını teşvik etmiş, uygun olmayan topraklar ve zeminler üzerine kurulan sanayi tesislerinin ihtiyaç duyduğu istihdam, işgücü için yerleşim yerleri de uygun olmayan alanlarda olmuştur.

Bu durum, sahillerin, dolgu alanlarının, su havzalarının, tarım alanlarının, ormanların ve ovaların iskana açılmasıyla sonuçlanmıştır.

Sanayi uygun olmayan alanlarda yönlendirilmesi, yerleşimi de uygun olmayan alanlara taşımış bu sonuç çarpık kentleşmenin planını oluşturmuştur.

İnsan ihtiyaçlarının öncelikleri ve toplumsallığı doğrultusunda kaynakların doğru kullanılmasını kısıtlayan bu yapılanma sonucu, ulusal kaynakların yok oluşu sürecini hızlandırdığı gibi depremin felakete dönüşmesinin en önemli nedenini oluşturmuştur.

Bölgeler arası dengesizlikleri daha da derinleştiren bu süreç, toplumsal eşitsizliklerin, çevre talanının ve ekolojik bozulmanın son derece büyümesine yol açmıştır.

Bölge, olması gereken nüfusun on katı kadar bir nüfusu taşımaya mahkum edilmiş, kent mekanları, dikey ve yatay olarak büyümeye zorlanmış, iki katlı evler yıkılıp, yerlerine yüksek katlı beton kuleler dikilmiş, zeminleri sorun alanlar yapılaşmaya açılmıştır. Yıllar önce yapılan bilimsel ve teknik çalışmaların ürünü olan imar kararları değiştirilmiş, imar aflarına paralel plan tadilatları yapılmıştır.

Planlamanın en temel ilkelerini çiğneyerek sahilleri, dere yataklarını, dolgu alanlarını yoğun yerleşime açıp 5 - 8 katlı yapılarla doldurmak ağır yıkım ve hasarları meydana getirmiştir. Bu nedenle en büyük yapısal hasarlar bu yerleşim alanlarında olmuştur. Aynı yörelerde bu zeminler üzerine inşa edilmemiş, doğa ve zemin yapısıyla barışık 1,2,3 katlı yapılarda ya çok az ya da hiç hasar yoktur.

Özellikle Adapazarı'nda bu durum net bir şekilde gözlenmektedir. Aynı zemine oturan 5 - 8 katlı yapılar yerle bir olurken, hemen yanı başlarındaki 1, 2, 3 katlı yapılar ayakta durmaktadır.

Adapazarı'nda 1967 Depremi'nden sonra yapılan planlarda yapılaşma 3 katla sınırlandırıldığı halde, bugün depremin yerle bir ettiği yapıların, hem de planlı olarak, 7 - 8 katlı olduğunu görüyoruz. Burada sorulması gereken, zemin taşıma kapasitesi ölçülerek 3 kat sınırlaması getirilen bir bölgenin 7 - 8 katlı bir yapılaşmaya nasıl açılabilmiştir.

Adapazarı'nda son 50 yılda meydana gelen 4 depremin yol açtığı binlerce can kaybına ve büyük hasarlara rağmen, aynı toprakların yüksek katlı yapılaşmaya açma kararlarını neden ve kimler aldı? Rant odaklarının, arazi sahibi ailelerin çıkarı için Sakarya ovasının alüvyonlu zeminlerini imara açarak bunlar üzerinde yüksek katlı blokların yapılmasına genel ve yerel yönetimler onay verdiler.

Aynı şekilde, birinci derece deprem kuşağında yer alan Yalova'nın 1968 tarihli planlarında, kıyı boyunca çok yumuşak olduğu için çok katlı yapılaşmaya elverişli olamayan zeminlerinde, gerekli önlemler alınmak koşuluyla ancak 2 katlı yapılaşmaya izin verilebilen alanları bugün nasıl 5 - 6 katlı yasal izinli binalarda dolabildiği; içinde elma bahçeleri ve dere yatakları olan Hacıme Mehmet Ovasını ciddi yaşamsal riskler taşıdığı gerçeğine karşın, nasıl imara açıldığı; bu kararları kimlerin alıp kimlerin onayladığı sorulması ve soruşturulması gereken konular olarak ortada durmaktadır.

Yalova'da binlerce kişiye mezar olan Hacıme Mehmet Ovasını imara açmakla yetinmeyip, imar planlarında yapılan tadilatlarla yeşil alanlar da yapılaşmaya açılmış, ilave katlar verilmiştir. Yalova Belediye Meclisi'nin 10 Haziran 1999 günü almış olduğu bu kararlar, depremden sadece altı gün önce, yani 11 Ağustos'ta imzalanmış ve devreye girmek üzereyken, 17 Ağustos günü deprem olmuştur.

Adapazarı-İzmit-Gölcük ve Yalova birbirleriyle her alanda ilişkili olan aynı havza içindeki yerleşmeler olmasına rağmen, bu havzadaki her belediye, kendi sınırları içindeki imar kararlarını diğerleriyle hiç ilişki kurmadan alma yetkisini sonuna kadar kullanmıştır.

Döngel-Bahçecik-Gölcük-Değirmendere gibi depremin en çok yıkıma ve can kayıplarına yol açtığı Körfez kıyısındaki birbiriyle bitişik belediyeler imar planlarını diledikleri şekilde yapabilmişler, jeolojik açıdan sakıncalı alanları yapılaşmaya açabilmişlerdir.

Türkiye'deki imar kararları, sağlıklı yaşam ortamlarını oluşturmak yerine, "rantın paylaşım aracı" olarak, göstermelik bir faaliyet haline getirilmiştir.

Çınarcık'ta yasadışı imar kararlarıyla, yerleşime açılan bu alanlar üzerine inşa edilen beton bloklar çok kişiye mezar olmuştur.

Deprem bölgesinde, sayısız imar tadilatlarıyla yap-satçılara verilen ilave kat izinlerine teslim olan yerel yönetim anlayışının, katliama dönüşen tahribatı yaşanmıştır.

İzmit-Gölcük arasında körfezin sonunda yer alan ve yeni yapılmış binaları yerle bir olduğu Başiskele köyü, Döngel Belediyesi'ne bağlı bir mahalle haline getirilmeden önce, eski bir köy yerleşim alanı iken, İzmit-Gölcük karayolunun güneyindeki yamaçların yeşillikleri arasına gizlenmiş evleri, yol ile deniz arasındaki geniş kıyı kuşağındaki bahçeleriyle yeşil örtü görünümündeydi.

Başiskele, 1989 seçimlerinden sonra Döngel Beldesi'nin mahallesi haline getirilerek imara açılmıştır. Bu karar, bahçeler içinde yer alan iki katlı köy evleri yerine yüksek katlı blokların dikilmesi anlamı taşıdığından, Başiskele hızla betonlaşmaya başlamıştır.

Yüksek katlı yazlık siteler, deniz manzaralı rant kuleleri yükselmiş, 1990 sonrası inşa edilen bu beton kulelerin bir kısmı yerle bir olmuş, bir kısmı da yan yatmış ve artık kullanılamaz durumdadır.

Meyva bahçeleri ve bostanların yerine beton blokların dikildiği bu köy, depremin nasıl felakete dönüştüğünün görsel kanıtıdır.

Yapılaşmaya uygun olmayan zengin tarım topraklarının yer aldığı, birinci derece deprem kuşağında kalan bir bölgenin, meslek odalarının yaptığı sürekli uyarılar göz ardı edilerek ve üstelik de devlet teşvikleri ile yoğun bir sanayi merkezine haline getirilmesi ve buna paralel olarak da yörenin, toprağın taşıma potansiyelini kat kat aşan bir yapılaşmaya zorlanarak yoğun bir yerleşme bölgesine dönüşmesinden başlayarak, zemin etütleri sonucu ancak 1-2 katlı yapı yapılabileceği belirlenmiş alanların plan tadilatları ile 7-8 katlara çıkarılmasına ve zemin etütleri sonuçlarına karşın ya da hiç zemin etüdü yapmadan zayıf zeminlerin iskana açılmasına kadar uzanan yönlendirme, Körfez Depremindeki büyük yıkımı yaratan birincil etkenlerdir.

Binalardaki ağır hasarların ve toptan göçmelerin hemen hemen tümü, çok katlı betonarme binalarda meydana gelmiştir. Yaşamlarını yitirenlerin büyük çoğunluğu, yüksek katlı binaların kat döşemelerinin birbirinin üstüne göçmesi sonucu ezilerek can vermişlerdir.

Türkiye'de alınan bu imar kararları mevcut hukuka, yasalara ve yönetmeliklere bile uygun değildir. İmar kararları almaya yetkili bütün kurumlar mevcut mevzuatı bile çiğnemekte, imar izinleri vermekte ve buna dayanan bir yapılaşmanın zeminini hazırlamaktadır. Ruhsata dayandıkları için yasal gibi görünen bu yapılar, aslında ilgili mevzuat çiğnenerek yapıldığı için kaçak yapılardır. Yasal ile kaçığın girift olduğu bir ortam yaratılmıştır.

Bu gerçekler, tüm imar planlarının ranta hizmet amacıyla hazırlanmadığı, plancılar tarafından çok iyi imar planlarının yapılmış ve yapılmakta olduğu gerçeği ile çelişmemektedir. Gerçekte, ranta hizmet etmeyen planlar hemen hemen hiçbir zaman uygulama olanağı bulamamakta, bu planlar açıkça çiğnenerek en kısa sürede yerel yönetimlerce değiştirilmektedir.

Demokrasiye, planlamaya ve denetime tahammülü olmayan böyle bir süreçte genel ve yerel yönetimler rant paylaşımının odakları haline gelmişlerdir.

Deprem bölgesinde yapılan saha gözlemleri, yapı hasarlarında zeminin jeolojik ve toprak özelliklerinin belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum özellikle Gölcük, İzmit, Yalova, Sapanca, Adapazarı ve Akyazı'da gözlenmiştir. Fay boyunca depremin merkez üssü ve faydan uzakta olmasına rağmen, depreme karşı dayanımsız olan I. sınıf tarım arazileri üzerinde sanayi ve yerleşim dikkat çekmektedir.

Adapazarı yerleşimi Sakarya Nehri alüvyonu üzerinde yer alır. Yeraltı suyu seviyesi yüzeye yakındır. Özellikle Adapazarı kent merkezi olan alanı da içine alan bölgede, Sakarya Ovası, Adapazarı Ovası olarak ifade edilen tarım potansiyeli yüksek toprakların üzerine sanayi tesisleri kurulmuş ve yerleşime açılmıştır.

Yalova yerleşim alanı ve yakın dolayında genç alüvyon çökelleri bulunmaktadır. Bu çökeller özellikle Yalova merkezi, Safrandere ve Mandıra derenin taşıdığı kırıntıların Marmara Denizi'ne ulaştığı delta üzerinde yer alır. Bu birimde yeraltı suyu seviyesi yüzeye yakındır. Zemin ve arazi kullanım planlaması önemsenmeden yapılaşmaya gidilmiştir.

Gölcük ve yakın dolayındaki yerleşim alanlarında da benzer alüvyal çökel-ler yer almaktadır. Bu kesimde deniz kıyısında yapay dolgular üzerinde yerleşimler oluşturulmuştur. Can ve mal kaybı artmasında bunun da etkisi olmuştur

Doğayı tahrip etme konusunda tüm potansiyelini kullanan anlayış, % 92'si deprem kuşağında olan ülkemizin 1. derece deprem bölgesine % 45 nüfusu yığabilecek kadar aymazca sanayi tesislerini gerçeklere, ekonomik ve teknik verilere uymayan yalan gerekçelerle yönlendirmiş, bugün yaşanan olay ve onbinlerce yaşamını kaybeden insanların sorumluluğunu da duymamıştır. Buna kanıt bu büyük depremden sonra ortaya çıkan somut durum ve yönlendirmelerdir.

Zemin dayanıklılığı olmayan verimli tarım topraklarının iskana açılmasından, koşulları sağlanmamış dolgu zeminlerde inşaat yapılmasından, çürük zeminlerde, çok katlı yapıların yapılmasından Veli Göçer sorumlu tutulamaz.

Yerleşim bölgelerinde değişik deprem senaryolarına göre seçilmiş yer ivmesi değerlendirmelerine göre "sıvılaşma potansiyel risk haritaları"da hazırlandıktan sonra tüm haritalar birlikte değerlendirilerek "**arazi kullanım haritaları**"nın oluşturulması ve bunların, yer seçimi konusunda karara varılırken esas alınması, çağdaş kentleşmenin vazgeçilmez bir aşaması olarak dikkate alınmamıştır.

Yerleşim alanlarının seçilmesi, planlanması sanayi tesisleri, otoyol, tünel, baraj vb. gibi altyapı projelerinin gerçekleştirilmesinde, toprak nitelikleri önemsenmeden çevresel değerler irdelenmeden kararlar alınmıştır.

Akarsu, göl ve deniz alanlarının yapılaşma amaçlı "islah edilme" sine izin verilmiştir.

Gerek bölgesel anlamdaki yer seçimi çalışmalarında, gerekse ruhsat aşamasında jeolojik, jeoteknik etütler, arazi (arsa) projesi gibi kavramlar düşünülmemiş, zorunlu olmamış ve denetlenmemiştir.

4.1.3. Deprem Bölgesinde Uygulamalar

Açıklamalardan anlaşılacağı gibi, deprem 17 Ağustos'tan çok önce başlayan sürece hiçbir şekilde önemsenmeyen bilimin, doğanın, isyanı ve intikamıdır.

Yapılan yanlışları, hukukun üstünlüğüne inanarak durdurmak isteyen duyarlı yaklaşımlardan da bölge için bazı örnekler vermek, depremle toprak ilişkisini destekleyecektir.

Deprem bölgesinde sanayi, konut yerleşmeleri için "planlanan" yerleşime açılan (Adapazarı Ovası, Bursa Ovası, Yalova vb.) 1. sınıf tarım alanlarının, ormanların yasa ve yönetmeliklerin ihlal edilmesinin sonsuz ve sınırsız örnekleriyle doludur.

4.1.3.1 Yalova

Yalova İli'ndeki enkaza dönüşen ya da büyük hasar gören binaların önemli bir bölümü, Yalova girişinde bulunan ve deniz doldurularak elde edilen alanlarda yapılan yazlık siteler ile, "Hacı Mehmet Ovası" mevkinde bulunmaktadır. Buna karşın sağlam zeminlerde kurulan yerleşim alanlarında hiçbir hasar yoktur. Deniz doldurularak elde edilen alanlardaki kayıplar dışında en önemli hasarın kaydedildiği Hacı Mehmet Ovası, 1.sınıf tarım arazisidir. Bu ova öylesine verimlidir ki, bir zamanlar İstanbul'un gıda gereksinimini tek başına karşılayabileceğinden söz ediliyordu. Ancak, bir türlü bitmeyen rant hırsı ve yanlış kentleşme politikaları sonucunda, taban suyu yüksek, kumlu-killi arazi yapısına sahip ova, tümüyle imara açılmıştır. Elbette beklenen olmuş, ovanın tamamı çok kısa sürede yüzlerce bina ve binlerce konut ile dolmuştur.

17 Ağustos 1999 günü ise Hacı Mehmet Ovası yerle bir olmuştur. Bugün bu alanda oturulabilecek bir tek konut kalmamıştır.

Hacı Mehmet Ovası mevkinde yapılan gözlemlerin ortaya koyduğu bir başka gerçek, zemin özellikleri uygun olmayan alanlarda yapılan binaların, dayanıklılığı ve sağlamlığı ne olursa olsun, deprem hasarının kaçınılmaz oluşudur. Nitekim, söz konusu alanda bugün oturulabilir bir tek konutun bulunmaması bu gerçeğin altını çizmektedir. Birçok yurttaşımız kendi yaptırdığı konutlarında oturmakta iken depremde büyük zararlar görmesi, önceliğin binada değil zeminde olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Oluşan felakette müteahhitlerin payı elbette vardır. Ancak bunun öne çıkarılarak zemin sorunlarının unutturulmaya çalışılması, depremde alınması gereken derslerin etkinliğini önemli ölçüde sınırlayıcı niteliktedir.

4.1.3.2 İzmit

İzmit'te de yine Yalova örneğinde olduğu gibi ova kesimindeki yerleşim alanlarında can kayıpları ve büyük hasarlar meydana gelmiş; buna karşın Göl-cük-Bursa yolunun 300-500 m yukarısında yer alan sağlam zeminli bölgelerde ve dağlık kesiminde hiçbir zarar kaydedilmemiştir.

Bir yıl önce, İzmit Körfezi'ne 2.5 km cephesi olan 1.600 dönüm büyüklüğünde ve içinde 70 bin ağacın olduğu SEKA Orman Fidanlığı Bakanlar Kurulu Kararı'yla Ford-Koç Ortaklığı'na bedelsiz olarak devredilmiştir.

Doğal kaynaklarımızın çeşitli rant projeleriyle yağmalanmasının Türkiye'nin geleceği açısından, bölgenin "Akciğeri" sayılan SEKA orman arazisindeki binlerce ağacın yok edilmesinin; tüm canlı türlerinin ortadan kalkmasına, doğal denge nin bozulmasına yolaçacağını ve yaşamımızı tehdit altına sokacağı açıktır.

4.1.3.3 Adapazarı

Kent, Sakarya Nehri yatağının değiştiği alanlarda kurulmuştur. 1967 depremi de, başta kamu olmak üzere hiç kimse için ders alıcı nitelikte olmamıştır. Tamamen alüvyal taban nitelikli ve sadece üzerinde hem de dünyanın en yüksek verim değerleri ile tarım yapmaya elverişli arazileri, yıllardır yapılan uyarılar ve ortaya konan hukuk mücadelesine rağmen, binalar ve sanayi tesisleri ile doldurulmuştur.

Adapazarı'nda 1967 yılında yaşanan depremden geriye sadece sözler kalmış, aradan geçen günler yaşananları unutturmuştur. Tek katlı yapılan evler, yıllar geçtikçe yükselmiş, beş altı katlı beton bloklar dikilmiştir. Depremden kısa bir süre önce katların sekize çıkarılması da çok konuşulmuş Adapazarı'nda Toyota-Sa'nın 1.sınıf tarım toprakları üzerinde kurulmasına karşı çıkan ve davalar açan Odalarımız, bu davaları kazanmasına rağmen, mahkeme kararları uygulanmamıştır.

Ülkede hangi alanların tarım alanı olduğu ve bunların hangi zorunlulukla tarım dışına çıkarılabileceği, "Tarım Alanlarının Tarım Dışı Gaye ile Kullanılmasına Dair Yönetmelik" hükümleri ile belirlenmiştir.Yönetmeliğin hazırlanma amacı, tarım alanlarının amacına uygun bir şekilde kullanılmasını sağlamak ve hangi hallerde tarım dışı kullanılabileceğine dair ilke ve esasları belirlemektir. İlk yayımlanma tarihi 11.03.1989 olan söz konusu yönetmelik, o tarihten bu yana **tam altı kez değişikliğe** uğratılmıştır. Yapılan bu değişikliklerle tarım alanlarının tarım dışı amaçlarla kullanımına olanak tanıyan istisnalar, kamu yararına ve toplumun ortak ve uzun vadeli çıkarlarına ve yönetmeliğin ruhuna aykırı olacak şekilde genişletilmiştir.

Kuruluş amacı "ülkemizin tarımsal varlığı ve kaynaklarının korunması" olan meslek Odamız, bu değişiklikler ve bu değişikliklere dayanılarak, 1.sınıf tarım arazileri üzerine yapılan sanayi tesislerine karşı birçok kez Danıştay'da iptal davası açmıştır. Bu davaların hemen tümünü de kazanmıştır. Ancak talep edilen

yürütmeyi durdurma isteği karşılanmadığından, bir taraftan davalar, bir taraftan yapılar devam etmiştir. Fakat yine de hukuk yolundan sağlanamayan özel çıkarlar, farklı şekillerde tesis edilmiştir. Fabrikalar açılırken; "burada otomobil yerine patates üretse idik daha mı iyi idi?" denilmiştir. Umarız bugün anlaşılmalıdır ki, uygulanması gereken idarenin yanlış kararları değil, bilimin ve coğrafyanın ortaya koyduğu gerçeklerdir. Ovada insanlar güven içinde patates yetiştirmeye devam etmelidir. 17 Ağustos 1999'da doğa toprağını geri istemiştir. Bir kez daha ne zaman isteyeceği ise, maalesef bilinmemektedir.

4.1.3.4 Sakarya Bölgesi

1.derece deprem kuşağında yer alan Sakarya Bölgesinin bilimsel ve teknik kriterlere göre, olması gerekenin çok üstünde mevcut yoğunluğunun dengeli bölgesel kalkınma normlarına uymayan yeni yapılanmalar bakımından yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

15 Aralık 1998 gün ve 23554 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 9 Aralık 1998 gün ve 98/12125 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "İpekyolu Vadisi Serbest Bölgesi'nin yer ve sınırlarının belirlenmesi ve kurulup işletilmesi" karara bağlanmıştır.

Projenin gerçekleştirilmeden önce, doğal kaynakların korunarak kullanılmasını öngören koşulların oluşturulması yanında, deprem riski yönünden tekrar incelenmesi, gerekiyor ise vazgeçilmesi gelecekte felaketlerin yaşanmasını önlemek bakımından önemli bir gerektir.

4.1.4. Deprem Bölgesinin Sanayi Alanları

Türkiye coğrafyasının beşte birini kapsayan, ülke nüfusunun % 45'ini barındıran, GSMH'nin üçte birinin üretildiği deprem bölgesinde, ülke sanayinin % 43'ü bulunmaktadır. Türkiye'nin en zengin bölgesinde yaşanan felaketin boyutları çok büyüktür ve ülkenin makro ekonomik dengelerini alt üst edecektir.

Deprem illeri olarak Bolu, Bursa, Eskişehir, İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Zonguldak ve Yalova Türkiye'deki toplam işyerinin % 48.3'ünü, istihdamın % 47.4'ünü barındırmaktadır.

Marmara bölgesinde yaşanan deprem ile birlikte ortaya çıkan facia sırasında Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş. (TÜPRAŞ)'ne bağlı İPRAŞ'a ait İzmit Rafineri'sinde çıkan yangın, ülkemizin en büyük sanayi kuruluşlarından olan TÜPRAŞ'ın sektörel faaliyetlerini, Türkiye ekonomisindeki yeri, önemi ve yangının yarattığı ekonomik, sosyal ve toplumsal sonuçların tartışılmasını gündeme getirmiştir.

Yangın nedeniyle ayda 1 milyon ton akaryakıt ithaline gereksinim olacaktır. Bu durum döviz kaybına neden olacağı gibi, benzinden LPG'ye kadar tüm akaryakıt ürünlerinde sıkıntı yaratacaktır.

İzmit Rafinerisi, yanında bulunan İstanbul Gübre Sanayi (İGSAŞ) A.Ş.'nin yakıt ihtiyacını karşılamaktadır. İGSAŞ tek üre üreten suni gübre fabrikasıdır.

Petkim Yarımca Tesisleri (YARPET)'nin üretim girdisi olan nafta TÜPRAŞ'tan karşılanmaktadır. YARPET, ülkemizde lastik sanayinin hammaddesi olan karbonsiyahı üreten tek petrokimya kompleksidir. Ayrıca, karayollarının tüm asfalt gereksinimini de TÜPRAŞ karşılamaktadır.

Yetkililerin açıklamalarına göre 4 - 6 ay arasında üretime başlamayacak olan TÜPRAŞ'ın kendi tesisi ve zincirleme olarak etkilediği sanayi kuruluşlarının üretim kaybı ve yarattıkları katma değerden ileri gelen kayıplar şu anda tesbit edilemeyecek düzeydedir.

Tekstil sanayine elyaf üreten AKSA Akriklik tesisinin 8 adet elyaf sürecinde kullanılan akrilonitril (ACN) depolama tankının 3 adedi hasar görmüştür. 11 bin ton akrilonitrilin 6 bin 500 tonu toprak ve denize yaklaşık 40 saatten fazla bir süreyle sızmıştır.

İ.Ü. Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü Müdürlüğü'nün 27.08.1999 tarihinde AKSA Fabrikası'nda yaptığı tespitler sırasında alınan numunelerin laboratuvar bulgularına göre; deniz suyuna, hava ve toprağa asetronitril karıştığı ortaya çıkmıştır.

Söz konusu sızıntı çevredeki tonlarca sebze, meyva yetiştirilen alanı olumsuz etkilemiş, ayrıca hayvan ölümlerine neden olmuştur. Ayrıca toprak kolloidleri tarafından tutulan ve sudaki çözünürlüğünün canlılara etkisinin ölçülemediği bu zehirli madde yer altı suyuna geçmiştir. Yeraltısuyunun biyolojik temizleme olanağı olmadığından zehir etkisinin sürekliliği sözkonusudur.

Su ihtiyaçlarını Sapanca Gölü'nden karşılayan TÜPRAŞ, PETKİM, SEKA gibi kuruluşlar, su hatlarının depremden zarar görmesi nedeniyle bu hatlardan su sağlayamaz hale gelmişlerdir.

Deprem, İzmit Körfezi içinde yer alan 3 tersanede de ciddi hasarlara yol açmıştır.

TCDD'nin Adapazarı Vagon Fabrikasının tamamına yakını hasar görmüş ve tasarruf tedbirleri kapsamında sigorta ettirilmediği anlaşılmıştır.

4.1.5. Deprem Bölgesinde Sanayi Kuruluşları

4.1.5.1 TÜPRAŞ ve AKSA

TÜPRAŞ'a su sağlayan hatlardan su sağlanamaması ve yer altı yangın sistemlerinin tahrip olması yangının büyümesine neden olduğu yetkililerce iletilmiştir.

Yalova'da AKSA AKRİLİK Kimya Sanayi A.Ş. deprem sonrasında toksik akrilonitrillerin bulunduğu tankların zarar görmesi nedeniyle 6500 ton akrilonitril toprağa, suya ve havaya karışmıştır.

Deprem sonrasında kamuoyunu meşgul eden olaylardan biri de AKSA Ak-
rilik Kimya Sn. A.Ş.'deki akrilonitril sızıntısıdır.

1593 Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nun 268-275 maddelerine göre çıkartılan "Gayri Sıhhi Müesseseler Yönetmeliğinin" 4.maddesinin b fıkrasında, 1.Sınıf Gayri Sıhhi Müesseseler, "*Meskenlerden ve insanların ikametine mahsus diğer yerlerden mutlaka uzak bulunması gereken müesseseleri*" olarak tanımlanmıştır. Aynı maddenin 1 fıkrası Sağlık Koruma Bandını, "*Müessesenin çevreye olan zararlı etkisini dikkate alarak tesis etrafında bırakılması gereken iskan dışı alanı ifade eder*" diye tanımlamaktadır. Yönetmeliğin 6. maddesinde Sağlık Koruma Bandı zorunluluğu "*Sanayi bölgelerinin ve sanayi bölgelerinin dışında kurulacak I. ve II.Sınıf Gayri Sıhhi Müesseselerin etrafında sağlık koruma bandı konulması zorunludur. Bu alanda mesken ve insanların yiyip içmesine dinlenip eğlenmesine mahsus diğer tesisler yapılamaz. Sağlık Koruma Bandı içinde uygun tarımsal faaliyetler yapılabilir, atıklara dayanıklı bitkiler yetiştirilebilir. Sanayi bölgesi içinde kurulan GSM etrafında ayrı ayrı sağlık koruma bandı konulması gerekli olmamakla beraber, diğer işyerlerine veya buralarda çalışanlara zarar vermesi muhtemel tesislerin etrafından sağlık koruma bandı bulunması gerekir. GSM etrafından konulması gereken sağlık koruma bandı tesislerin kirletici unsurları, sanayi bölgeleri etrafından konulması gereken sağlık koruma bandı ise sanayi bölgesi sınırı esas alınarak tespit edilir...*" şeklinde tanımlanmıştır.

Yönetmeliğin 7.maddesinde "*Tesisin faaliyeti esnasında çevre ve toplum sağlığına yapacağı zararlı etkileri, hakim rüzgar durumu ve bölgenin diğer özellikleri dikkate alınarak sağlık koruma bandı mesafesi kurulca önerilir, yetkili makam tarafından uygun görüldüğü takdirde onaylanarak kesinleşir. Kesinleşen sağlık koruma bandı Belediye sınırları içerisinde Belediyesince Belediye sınırları dışında İl İmar Müdürlüğüne korunur*" denilmektedir.

1.Sınıf Gayri Sıhhi Müessese olan AKSA Akriklik Kimya San. A.Ş.'nin sağlık koruma bandını imara açan merkezi-yerel yönetimlerin bu konudaki sorumluluğu açıkça ortadadır.

Deprem sonrasında gözlemlenen, sanayi tesislerinin tasarımının deprem riskinin gözardı edilerek yapıldığı ve depreme dayanıklı sistemlerin düşünülmediğidir. Yangına ve depreme dayanıklı tesisatların tercih edilmesi riskleri azaltacaktır. Deprem bölgesinde bulunan kimyasal tesislerin taşıdığı riskler gözardı edilmemeli ve bu tesisler kurulmadan önce deprem, yangın, patlama, sızıntı için HAZOP risk analizinin yapılması gerekmektedir. Bu deprem sonrasında görülmüştür. Kente ve endüstriyel tesislere su taşıyan ve yangın sırasında soğutmayı sağlayacak olan su şebekesinin daha güvenli ve sağlam bir teknikte yapılması gerektiği deprem sonrası ortaya çıkmıştır.

Sanayi tesislerinin deniz suyunu tuz korozyonunu önledikten sonra kullanmalarının sağlanması (soğutma suyu) bir yöntem olmalıdır. Ayrıca, Türkiye sa-

nayisinin % 43'ünün bulunduğu bu bölgede yangına karşı köpük ve söndürücü toz ile müdahale edebilen bir uçak filosunun hazır edilmesi gerekmektedir.

Tüm deprem bölgesinde yaşanan önemli bir sorun da, iletişimin depremden hemen sonra kesilmiş olmasıdır. Böyle bir durumda iridyumlu cep telefonlarının sanayi tesislerinde kullanılması daha doğru olacaktır.

4.2. Deprem Süreci

Gölcük'ün hemen batısında SEKA Orman Fidanlığı üzerinde kurulmaya çalışılan alternatif Çankaya Köşkünü bahçesi olarak gösterilen, Ford-Koç Otomotiv Fabrikası'nın, zemini güçlendirmek için yapılan 100 milyon dolarlık ek harcamaya rağmen ekonomik bulunan yatırımı, binaları yerle bir olmuştur.

Sahiller ve dolgu alanları üzerine yapılan binalar ve yollar deniz tarafından geri alınmıştır. Gölcük ve Kavaklı'da, deniz kıyısı ile karayolu arasındaki düzlüklerde ortaya çıkan heyelanlar ve arazi çökmeleri, bölgenin morfolojisini tümüyle değiştirmiş ve bu bölgelerde denize yakın olan alanlar ve yapılar sular altında kalmıştır. Seymen bölgesinde 4 metre yüksekliğe çıkan dalgalar Değirmendere'de evlerin balkonlarına ulaşmış, büyük su altı heyelanının yaşandığı bölgede kıyı şeridi yüz metre civarında deniz içine kaymıştır.

Körfez hattı üzerinde çizgisel bir kent halinde Yalova-Çiftlikköy-Altınova-Karamürsel-Ereğli-Ulaşlı-Halidere-Değirmendere-Gölcük yerleşim alanlarındaki binalar büyük bir yıkıma uğramış, enkaz haline gelmiştir.

Kıyı kuşağı boyunca kumsal zeminler üzerinde kurulan tatil sitelerinin blokları altında binlerce insan yaşamını yitirmiştir.

Yalova'da en lüks konutların bulunduğu blokların kat döşemelerinin birbirinin üstüne çöktüğü, devrildiği, yana yattığı veya zemin katların bodrum kata dönüştüğü Hacimehmet Ovası tam bir enkaz haline gelmiştir. Eskiden meyva bahçeleriyle kaplı bu ova, binlerce cana mezar olmuştur.

Yalova-Karamürsel arasında bulunan AKSA Kimya Tesisleri'ndeki kimyasal sızıntı canlıların zehirlenmesine yol açmış, bitkilere zarar vermiş, hayvanlar ölmüştür.

Adapazarı, Kocaeli, Yalova, İstanbul, Bolu ve Eskişehir'de binlerce bina yerle bir olmuş, sanayi tesisleri ağır hasar görmüştür.

TÜPRAŞ tesisleri de dahil işyerlerinde ve evlerde yangınlar çıkmış, körfezde zaten var olan kirlilik tehlikeli boyutlara ulaşmıştır.

Deprem etkili olduğu bölge, Türkiye için bir sanayi kuşağı niteliğinde, TÜPRAŞ Rafinerisi'ndeki yangın depremin ikinci gününde sekizinci tankı da sarmış, binlerce metreküp ham petrol yanarken, alevlerin LPG tanklarına ve çevredeki diğer tesislere sıçramasından ciddi kaygı duyulmuştur.

Tüpraş'ın hemen bitişiğinde ve Tüpraş'taki yangının sıçramasına açık iki adet amonyak tankına sahip İSGAZ ile BP Terminal Tesisleri de yangının tehdidi altına girmiştir. Patlama tehlikesinin gündeme gelmesiyle, rafinerinin çevresindeki 5 kilometre çapında bir alan tamamen boşaltılmış, bölgedeki Tütünçiftlik ve Derince'de yaşayan halk evlerini terk etmiştir.

Hükümet; zemin dayanıklılığı olmayan verimli tarım topraklarının iskana açılmasında, koşulları sağlanmamış dolgu zeminlerede inşaat yapılmasında, çürük zeminlerde, çok katlı yapıların yapılmasında yerel yönetimlerle birlikte merkezi yönetim olarak birlikte sorumluluğu paylaşmamıştır.

4.3. Deprem Sonrası Gelişmeler

Anayasanın değiştirilemez-değiştirilmesi önerilemez ilk üç maddesinde hukukun üstünlüğünü benimsemiş sosyal devlet olarak tanımlanan ilkesinden hareketle, ilgili ve ilişkili yasa ve mevzuat dışında kanun hükmünde olan Kalkınma Planlarından VII. BYKP da yer alan **Toprak ve Su** çerçeve yasaları da dahil olmak üzere çıkarılan ve çıkarılması düşünülen yeni yasa ve mevzuatın birbiriyle çelişerek ileride hukuku meşgul etmesi ya da işletilemiyerek yasa çöplüğü haline gelmesi, ölü hukuk kuralları olarak kalması bakımından endişe duyulmaktadır.

Ayrıca birbiriyle çelişen ya da eksiklikleri gidermeden çıkarılacak mevzuatla yapılanmanın hukuksal açıdan iptalini gündeme getirecek olan hususlar, devleti zedeleyici olmaktadır.

Mevcut durumda, 3194 sayılı İmar Yasası başta olmak üzere, 1580 Yerel Yönetimler Yasası, 3030 Büyükşehir Belediyeleri Yasası, İhale yasası ve belirtilen tüm yasaların ilgi ve ilişkisinde; Amaç maddelerinin altına, farklı amaçlar için adı değişen oysa her türlü faaliyet için mutlak gereksinim duyulan toprak parçasının nitelikleri önemsenerek tahsisinin yapılması sağlanmadıkça, uygulamayan yanlış uygulama yapan ve devletin mühürünü kullananlara cezai yaptırımlar bu yasalarda yer almadıkça çözüm üretmek mümkün değildir.

Geçmişte varsayılan ve gerek duyulmayan ilgili tüm meslek disiplinlerinin yer almadığı yönetmelikle çıkan sonuçlar değerlendirilirken, yeniden düzenlenmeye çalışılan yaptırımlarda, **yapı kavramının** bir süreci ifade ettiği anlayışını hakim kılan, konuya binanın zemininin sağlamlığı ve üstünün dayanıklılığı olarak bakmaktan vazgeçilen, bu sürecin gereklerine tüm unsurlarıyla uyulmasını sağlayıcı yaptırımları yaratarak, afetler olarak tanımlanan doğa olaylarının felakete dönüşmesinin önleneyeği henüz anlaşılmamıştır.

Üzerinde her türlü faaliyetin gerçekleşmesinde mutlak ihtiyaç duyulan arz parçasının tüm niteliklerini ele alan, önemseyen yapı oluşmamıştır.

Bu bakışın haklılığını sağlayan üç örnek için yanıt aranırken bu konu daha iyi anlaşılacaktır.

Deprem sonrası çıkarılan 2.9.1999 tarih ve 23804 sayılı R.G'de yayınlanan Tıp İmar Yönetmeliği ve diğer gelişmeler aşağıda verilen örneklerle yanıt bulabilir mi?

Tüpraş yangınının bir felakete dönüşmesi durumunda zararın bir kısmının sigorta ile karşılanması çözümün hangi safhasıdır ve neyi çözümlenmiş olabilir, sorumlu meslek disiplini hangisidir ? Bu konu hangi meslek disiplini tarafından belgelendirilecektir. Yeni yapılanma bu soruya yanıt verebiliyor mu ?

Aksa fabrikası binanın zemini, iç-dış kullanım alanı ve kendi üretimi bakımından kendi için halen son derece güvenilir ve sağlıklı olabilir. Bugün ortaya çıkan sonuç hangi meslek disiplinlerinin görev, yetki-sorumluluk alanlarıdır, kimler belgelendirmelidir ?

Bu bakış, kendi üretimi için halen güvenilir olan bu tesisin çevreye yayılan tonlarca zehirli atığının insan ve diğer canlılara ölüm saçtığı bilinerek, tarım yapılan alanlarda analizlerle belirlenmiş ve imha kararı alınmış ürün dağlarını medyada izlerken oysa izleyemediklerimiz **yeraltı suyunun kirlenmesi** oysa bu atıkların yeraltısuyuna da geçiyor olması, bu yeraltısuyundan depremzedelere içme suyu temini için kuyular açıldığının bilinmesi, sadece imha edilen tarımsal ürünler değil yeraltısuyu ile sulama yapılan alanlarda tarımsal ürünlerin imha edilmesi gereği ve en önemlisi yeraltısuyunun biyolojik temizleme olanağının olmadığı bilmesi ve bu tehlikenin sürekliliğinin kesin olması karşısında hala yapı denetimi boyutunda olayın şekillendirilmesinde binanın sağlam olmasının yapı denetiminde bina ile sınırlı kalmasının, depremden kurtulanların sağlam dayanıklı binanın faaliyetleri sonucu deprem sonrası ölmesinin olumlu ve uygun karşılandığına hükmeder.

Bir yapı birimi, geliştirilmesi planlanan bir sulama ya da akaçlama ağının, ya da yol hattının bütünlüğünü bozduğunda kendi alanı için uygun olsada, gidebilemeyecek yıkıcı etkiler yaratabilmektedir.

Verilen üç örnek, yasal mevzuatta varolan sorunları arttırması yanında, değiştirilmiş tip imar yönetmeliği çerçevesinde mesleki bilgi ve ilgi alanlarının önemsenmediğini hatta ihlal edildiğini göstermektedir.

Jeoloji,jeofizik bilim dalları arzın ana kaya yapısını inceleyerek deprem için verileri sağlar, harita eğimle ilgili bilgilerle sel, taşkın gibi afetlerin önlenmesi bilgilerini içerir.

Oysa toprak nitelikleriyle ilgili bilim ve bilgi Ziraat Mühendisliğinin ilgi alanıdır ve bu durum yeni düzenlemelerde iki türlü önemsemeyi gerektirir.

Birincisi,tarım toprakları üzerinde sanayileşmeyi öngören, buna koşut kentleşmeyi ve yerleşimleri motive eden, belirleyen zihniyetin giderilmesi, ikincisi tarım topraklarını imara açan ya da açılması için dayatan ve bilgisizliğinin kurbanı bugün enkaz altında kalan toprak sahiplerinin bu dayatmalarına son verecek, yerel yönetimlere baskı yapılmasını engelleyerek, arazinin toprak niteliklerinin

belgelendirilerek doğal doğa olayları afetlerin felaketlere dönüşmesini engelleyici düzenlemeleri oluşturmasıdır.

Deprem sonrası gelişmelerle ilgili bir başka somut, sadece imar yasası ve yönetmeliği ile sınırlı tutulamayacak, tüm faaliyetlerin yönlendirildiği **toprak** ve onun önemsenmesi gereken nitelikleri açısından en kapsamlı bilgi birikimine sahip meslek disiplini Ziraat Mühendisliğinin, onun kullanımıyla ilgili yasalardan “Mahalli İdarelerle İlgili Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağı” nda ifade bulmayıştıdır.

Kırsal alt yapı görevleri devredilirken, toprak ve su kaynaklarının korunması, geliştirilmesi ve verimli kullanılmasına ilişkin fonksiyonların yerele devredilmeyerek merkezin sorumluluğunda bırakılması olumlu bir gelişme olarak gözlenirken, 1580 sayılı Belediye Kanununun değişik 7. Maddesine (E) fıkrası eklenmesini öngören 1. Maddesinde; belediyelerin kurulamayacağı alanlar belirtilirken, “içme ve kullanma suyu havzaları, özel kanunları gereğince korunması gerekli sit, orman ve benzeri alanlar” yer almış, bu sayılan alanlar kadar önemli ve yaşamın sürdürülebilmesinin en önemli unsuru “verimli tarım topraklarının, çayır ve meralar” belediye kurulmayacak alan olarak belirtilmemiştir.

Tasarının 1580 sayılı kanunun 5656 sayılı kanunla eklenen Ek:2 maddesini değiştiren 15. maddesinde, planlı kentleşmeyi sağlamak amacıyla belediyelere arsa üretmek, arazi satın almak, kamulaştırmak yetkileri verilirken, üzerinde farklı bir amaç için faaliyet gösterilecek toprakların adı kentsel arazi sıfatını almakta, nitelikleri konusunda hiçbir kısıt söz konusu olmamakta, bir yaptırım düşünülmemektedir.

Aynı bakış, İl Özel İdaresi Kanununun 78. maddesini değiştiren 23. madde (c) fıkrasında “yol yapımı”, (e) fıkrasında “sanayi bölgesi kurulması amacıyla arsa üretimi ve kamulaştırma yapmak” hükümleri yer almış verimli toprakların korunmasıyla ilgili hiçbir önlem alınmamıştır.

3194 sayılı İmar Kanununun 7. maddesini değiştiren 51. Maddede “imar planlarının yapılması” aynı kanunun 45. maddesine fıkra eklenmesini öngören 57. maddesi “mücvir alanların belirlenmesi” ve il gelişim planı yapılmasını öngören 58. maddesinde “il gelişim planı, çevre düzeni planı ve nazım imar planı” hazırlanması düşünülmüş, imar planı kavramıyla yine isim değiştiren toprakların niteliklerini önemseyen ve korunarak kullanılmasını sağlayan hiçbir yaptırım getirilmemiştir.

Tasarı taslağı, İl İmar Planlama Kurulu, valinin ya da görevlendireceği bir vali yardımcısının başkanlığında, il merkez belediye başkanı (büyükşehirlerde, büyükşehir belediye başkanı) ildeki belediye başkanlarının kendi aralarından seçeceği 4 belediye başkanı, il genel meclisinin kendi üyelerinden seçeceği bir temsilci, Bayındırlık ve İskan, Kültür, Çevre, Tarım ve Köy işleri, Sanayi ve Ticaret Bakanlıklarının il müdürleri, Mimarlar Odası, Şehir Plancıları Odası, Harita Mühendisleri Odası, İnşaat Mühendisleri Odası ve Jeoloji Mühendisleri Odası’-

ndan birer temsilci, ilgili koruma kurulu başkanı ile Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) tarafından görevlendirilecek mimarlık ve şehircilik alanında uzman birer temsilciden teşekkül eder ifadesi yer almakta, bu ifade bu taslağın konulardan ne kadar habersiz, bilgisiz ehil olmayan ellerde, felaketlerden ders de alınmadan, kuktan dolma bilgilerle hazırlandığını göstermektedir.

Geçmişte yürütmekte olan yasaya bu anlamda fark sadece kurul oluşumuyla getirilirken, üzerinde faaliyetlerin yönlendirileceği toprak niteliklerinin belirleyicisi meslek disiplini Ziraat Mühendisleri Odasının bu oluşumda yer almasının düşünülmemesi yukarıdaki paragrafta belirttiğim cehaletin görsel kanıtıdır.

Bu bakışla çok estetik binalar, konutlar, tesisler yarattığını sanan zihniyetlerin 2000 yılına kadar dayatan bu tutumunun hiçbir planlı kent ortaya çıkaramadığı gibi, multidisipliner çalışmayı reddeden kamu, özel dar bakışlı görüşleri, sadece felaketlerin sorumlusu olduğu artık anlaşılmalıdır.

Bu bağlamda, kamudaki yapılanmada yer alması yanında, meslek odalarının mesleki denetimde güçlendirilmesi, projeyi bir bütünsellik içeriğinde değerlendirme olanağı yaratan ve sürecin bütün aşamalarında izleme bakımından, uygun olup olmadığının belgelendirilmesi ve onayı sağlanmalıdır.

Halkın, mühendis ve mimari bilgilere sahip olmasını isteyemezsiniz. Doğru bir yaklaşım da değildir. Yaptırımların ve belgelerin doğru düzenlenip ihlali halinde koşulları, yaptırımları belirler ve uygularsanız sorun kendiliğinden çözümlenecektir.

Halktan isteyeceğimiz, kaçak yapılara, izinsiz ve belgesiz inşaatlara güvenmemesi, fayans ve mermerin gösterişinden önce can güvenliğinin geldiği bilincini taşıması doğru yönlendirmeye çok yakın ilişkilidir.

Bu bilinç binanın zemini ve üzerinin dayanıklılığı ile sınırlı tutulamaz ve yönlendirilemez.

Bu bilinç, toplumun, her kesimin, bu belgeleri ev/tesis/ürün alırken talep etmesi değil, devletin ilgili kurum ve kuruluşlarının, uygulama esnasında bu belgeleri konunun sahibinden/yatırımcıdan-yapı sahibinden/kanuni vekilinden eksiksiz talep ederek izlemesi koşullarının yaratılmasıdır.

Dünyanın hiçbir ülkesinde tüketici ürün sahibi olurken bu belgeleri isteme zorunluluğunda bırakılmamaktadır. Mevcutların tesbitinde yaşanan olayların önlenmesi de kamusal alanın başlıca görevinin bu yapılanmadaki görevini ve düzenlemeleri inkar edemeyeceğini, devredemeyeceğini bir kez daha göstermektedir.

Açıklanan gerekçelerle, daha önce yapılan çalışmalarda da ciddi tartışmalar yaratan ve bu bilgilerin var olduğu sayılarak yönlendirilen konu, depremle birçok daha belgenin gerekliliğini ispatlamıştır.

Üzerinde her türlü faaliyetin gerçekleştirilmesinde ihtiyaç duyulan olmazsa olmaz arz parçasının adı ne olursa olsun - **tarla-arsa-arazi-imarlı-imarsız-mü-cavir alan-mücvir alan dışı-kentsel arazi** - tanımıyla üzerindeki toprağın niteliklerinin sadece tarım sektörü açısından değil depremle de ilişkisi ortaya çıkmıştır.

Bu nedenle konuyla ilgili yaptırımların sadece ana kaya yapısı değil üzerindeki toprak niteliği açısından incelenmesi, % 92'si deprem kuşağında olan ülkemizde bundan sonra doğa olaylarının felakete dönüşmesini engelleyici önemli bir faktördür.

Harita mühendisliğinin yer almasında sel, heyelan gibi afetlerin felakete dönüşmesinde önem arzederken aynı amaçla ziraat mühendislerinin de toprak belgelendirmesini zorunlu kılacak, ön koşul arazi (arsa) projesini gerekli olmalıdır.

Konu binanın zemini ve üzerinin dayanıklılığı noktasında denetime tabi tutulduğunda çok şey için zaman geçmiş, herşey bitmiş olacaktır.

Çıkarılan Tip İmar Yönetmeliğinde Mahalli İdareler Yasası ve İçişleri Bakanlığı ilgisi olmakla beraber 3030 sayılı 17 adet Büyükşehir Belediyesinin soyut tutularak bağlı oldukları taşra belediyelerinin sorumlu tutulması da sakıncalar arz etmektedir.

2.08.1999 tarih ve 23804 resmi Gazete 30. sayfada yer alan, İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik te madde 2-I'de yer alan Nazım İmar Planı ile ilgili .... varsa kadastral durumu ....., 10. varsa bölge ve çevre düzeni planlarına uygun olarak ..... ifadelerinin yarattığı keyfiyetle olmasa da olur anlayışını uzaklaştırıp tekrar aynı acılarla felaketi yaşatmamak gereği anlaşılmalı, yönlendirmede esas olan yaptırımlarda çevre düzeninin arzın; tarla arsa, arazi olarak kullanımında hizmet ve faaliyetlerle her türlü boyutta ilişkisi ortaya konmamıştır.

İmar yasası değiştirilirken de, konuyla ilgili imar yasasında mevcut, varsa ifadesi kaldırılarak zorunlu hale getirilmeli, konuya bakış yukarıdaki yasal mevzuata bütünsel bakışla başlatılmamıştır.

Doğal bir doğa olayı olan ve afet olarak tanımlanan depremin, % 92'si deprem kuşağında olduğu bilinen ülkemizde, deprem olmasının olağan mı yoksa olağanüstü bir durum mu olduğunu sorgulanmalıdır.

1894'te padişah Abdülhamit'e verilen deprem raporu ile bugün Cumhurbaşkanı'na verilen deprem raporunun aynı olduğu baş manşet haber edilmiştir. Bu benzerlik haber niteliği taşımamaktadır. Normal bir sonuçtur. Çünkü 1894'ten sonra depremlerin oluş nedenleri değişmemiştir.

Ancak, bilim ve teknolojinin ilerlemesi ve gelişmesiyle, daha hızlı ve kolay verilere ulaşılması sağlanmıştır. Bu durum depremin önceden hangi saat ve dakikada olacağını bilinmesi anlamını taşımamaktadır.

Diğer bir deyişle depremin nedenleri bilinmektedir, ancak, gelişen teknoloji ve bilimle depremin olma olasılığı giderilemezken, felakete dönüşmesi önlenemezdir.

Bilinen ve bilinmesi gereken gerçek, ülkemizde her zaman deprem olma olasılığının yüksek olması ve buna göre ülke yapılanmasının sağlanmasıdır.

Bu bakış, toplumun kafasını depremin oluş nedenleriyle ilgili bilgiyle donatmak/karıştırmak yerine, felakete dönüşmesiyle ilgili nedenleri anlatacak meslek alanlarını ön plana çıkarıp bu felaketlerden korunmanın asıl boyutlarını aktarabilmek olmalıdır.

Oysa günümüzde, uzman sıfatıyla medya önüne çıkanlar dahi konuya son derece primitif yaklaşmış, bazı kavram ve tanımları da asıl amaçlarından uzaklaştırıp bundan sonraki süreçte çıkar olarak kullanabilme koşullarının peşinde olmuşlardır. Bunlardan en önemlisi, yapı ve yapılanma kavramını bina ve konut noktasına getirilmesidir.

Bu yanlış anlama ve anlaşılma ,yanlış tercüme ve literatüre yanlış oturtma, teşhisin doğru konmasını, sorunların giderilmesini engellemektedir.

Resmi rakamlarla 17.000'in üzerinde ölüm yaşanan depremde bugün medyanın da yönlendirdiği gibi, sorunun çözümü depremin kaç şiddetinde olduğu, yanal mı, düşey mi, sanal mı olduğunu halkın öğrenmesi değildir.

Bu bakışla, yanlış kararların yanlış sonuçları canını, malını, geçmişini, herşeyini kaybetmiş bu insanların, depremi felakete dönüştüren tüm sebep-sonuç ilişkilerinin tek sorumlusu tutulup, ev alırken jeolojik ve jeofizik verileri olan raporları almadılar diye yargılanmaları mümkün değildir.

Bu ülkede tüm olumsuzluklara ve çok eksik bir uygulama olmasına rağmen, bazı meslek odalarının şubelerinin bazı belediye başkanlarıyla belge protokolu yapması, daha sonra kimliği mühendis olan bir bakanın çıkardığı genelge yüzünden protokolu yapan belediye başkanlarının yargılanması, Samsun'da SSK tarafından yaptırılan bir ihtiyaç binasının zemini balçık diye kazık sistemle inşa edilen zemin yapısını, daha sonra balçık değil raporu alınıp o zamanın bürokratlarının fazla maliyete neden oldun diye teftişlik olması düşündürücüdür.

Dünyanın hiçbir ülkesinde böyle uygulamalar yoktur. Kamusal alan kurum ve kuruluşlarıyla bu işi üstlenmiş, ancak görev-yetki ve sorumluluklarını yerine getirmekteyler.

Konunun üzerinde durarak, olayın yanlış yönlendirmesini engellemeliyiz.

Yapı kavramı bir süreci ifade eder. Bina (sanayi tesisi/konut/turistik tesis/iş-yeri olarak tanımlanan) bu sürecin en son noktasıdır. Süreç bu aşamaya geldikten sonra olabilecekleri önlemek, önleyebilmek pek mümkün değildir, çok şey bitmiş demektir.

Deprem sonrası ortaya atılan, her zemine her bina yapılı tartışmalarından kesinlikle vazgeçilmelidir. Depremi teknoloji gösterisine dönüştürülmesine, ülkenin sınırlı kaynaklarını bu tür uygulamalara harcamaya hakkımız yoktur.

Bunu savunanlar herşeyden önce planlı kalkınma gerekçelerini ihlal edip kalkınma planlarından vazgeçtiklerini ekonomi-planlama gereklerine ihtiyaç duyulmadığını kamuoyuna açıklamalıdır.

Ülkenin parasal kaynak sorunlarının hat safhada olduğu bir dönemde bu yerleşimlerin riskli, sorunlu bölgelerde tekrar planlanmasının savunulamayacağı bilinmelidir.

Bu nedenle her zemine her binayı yapamazsınız bu toplumun ilgilileri, bilim adamları, uzmanlar, işadamları, yatırımcılar, siyasiler ve bürokratlar öğrenmeli ve öğretmelidir.

Ekonomik planlamayı,ucuz iş gücü,ucuz nakliye gibi düşünen,insana önem vermeyenler, insan ihtiyaçları için üretim yapıyorum derken emeğini kullandığı insanın can ve mal güvenliğini yok edenler, milyarlarca dolar harcanmış yatırımları bir enkaza çevirip, yurttaşlarını toplu mezarlarda adresi belli değil, cisimleri de yok olmuş hale sokanlar, asla gerçek olmayan ekonomi hesaplarıyla sanayi tesislerini o bölgede yoğunlaştırıp, nüfusun % 45'ini I. derece deprem bölgesine yığıp, I. Sınıf tarım topraklarını yerleşim yeri ilan edenler ve hala depremle-tarım toprakları ilişkisini kuramayıp depremin felakete dönüşmesini binanın zemini (jeoloji ve jeofizik) ve üzerinin dayanıklılığı (statik) noktasında görenler yaptıkları hataları yinelemektedir.

Toprak özellikleri düşünülmeden, arazi önce tarım arazisi olmaktan çıkarılıp sanayi, turizm ve bu sektörlerin talep ettiği işgücü tarafından motive edilen yerleşim alanı kimliğine bürünmüştür. Bu konuda afetle ilişki kurularak hiçbir denetim geçmişte sözkonusu değildir ve yeni yapılanmada da önemsenmemiştir.

Çevre Bakanı 14 Eylül 1999 tarihinde deprem bölgesinde çevre kirliliğinin varolduğunu ve kabullenmek gerektiğini vurgulamıştır. Ancak bunun giderilmesi mümkün olmayan boyutunu, süreklilik arzedecek konuları dile getirmemiştir.

Çevre Bakanlığının yapısı ve ÇED değerlendirmelerinde istenen belgeler, ve bu belgelerin meslek odalarının denetiminde olmayan yapılanmalardan istenmesi, bu konuda doğru saptamaları engellemektedir.

Sadece çevre bakanlığı ile sınırlı kalmayan belge ve belgelendirme sorunu belediyeler dahil, ilgili tüm kurum ve kuruluşlarda eksik ve sadece bina noktasında talep edilmektedir.

Gerçekten hukukun üstünlüğü ve toplum yararı gözetilerek anayasal, yasal, yaptırımlara dayalı ilgili mevzuatla ilişkilendirilerek doğru yapılanma isteniyorsa, DEVLET-TOPLUM, TOPLUM-DEVLET işbirliğinin önkoşulu bireysel olmayan toplum yararını önde tutan anlayışın yerleştirilmesi, yaptırımlarının oluşturulması gerekir.

Böyle bir ilkeli anlayışta, Japonya'dan daha riskli bir bölgede yaşayan halkın deprem konusunda eğitilmesi, anaokulundan başlatılarak gerçekleştirilmelidir.

Üniversite eğitim programlarında afet konusu, lüks olmaktan çıkarılmalı bölüm olarak geliştirilmelidir.

Ayrıca, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğine bağlı 23 mühendislik - mimarlık meslek odasında 60'dan fazla uzmanlık alanı oluşmuşken deprem konusunun ilgili fakültelerde bölüm eğitimi olarak ele alınmalıdır.

Bu aşamaların gerçekleştirilmesinden sonra halkın duyarlılığı beklenebilir.

Anılan aşamalar ise devletin ilgili ve sorumlu kuruluşlarının yönlendirmesiyle ilişkilidir.

Yapı denetimi kavramının, bir süreç olarak değerlendirilmesi, bina kapsamında ele alınarak sürecin ortasından başlatılarak, zemin ve üzerindeki kısmın dayanıklılığı, güvenilirliği ve sağlıklı olmasının mevcut sorunlara çözüm üretmeyeceği gerçeğinden hareket ederek, çağdaş yapılanmanın gereklerini oluşturmaya çok özen gösterilmesi önem taşımaktadır.

Depremden sonra oluşacak zararın güvenceye alınmasının, felaketin hangi boyutunu oluşturduğu konusunun tartışılması gerekir.

Denetimin süreci, kalkınma planlarının ulusal planlama, bölgesel kalkınma, kırsal ve kentsel kalkınma emirlerinden yola çıkarak, kentsel planlama ya da sektörel olarak tarım, sanayi, kentleşme, turizm gibi amaçlara yönelik yapılanmaların, bina inşaatlarının başlamasından çok önce alınması gereken belgelere dayandırılmasını gerektirir.

Bu süreç yeniden üretilmeyen doğal kaynakların kıt özellikleriyle, erozyon değerleri de düşünülerek bütünselleştirilmeli, yukarıda açıklanan nedenlerle jeoloji ve jeofizik odası belgelendirmesinin yeterli olmadığı anlaşılacak kesinlikle zemin açısından ve yapının sadece bina olmadığı kanıtıyla her türlü faaliyet için ihtiyaç duyulan yapılaşmanın etkileri ve deprem gibi afetlerle ilişkisi bakımından **toprak** niteliklerini belirten toprak haritası raporlarının, arazi (arsa) Projesi zorunluluğunda ziraat mühendisleri odasından belgelendirilmesi, Orman Mühendisleri Odasından orman toprağı özelliklerinin belirlenmesi, sel, heyelan gibi felaketler öncelikli harita mühendisleri odası belgelendirmesi, şehir, bölge planlaması gereklerinin belgelenebilmesi, peyzaj mimarlığı değerlerinin hem açık alan hem de konut alanı olarak belgelendirilmesi, çevre değerlerinin belgelendirilme-

si, bu konularda uygunluk saptandıktan sonra fabrika, konut, turizm, gibi sektörel ihtiyaçların karşılanmasında kullanılacak binalarının yapımında zemin etüdlerinin belgelendirilmesi ve üzerindeki kat, m2 ye göre betonun kalitesi , kullanılan malzemenin standartlara uygunluğu, demir mi, çelik mi kullanılmasına karar verilen proje safhasının ele alınarak, binanın projeye uygunluğu, projenin onayında İnşaat Mühendisleri Odası, Mimarlar Odası, Makina Mühendisleri Odası, Elektrik Mühendisleri Odası, Kimya Mühendisleri Odası, Metalürji Mühendisleri Odası tarafından belgelendirilerek, binanın güvenilir ve sağlıklı olduğuna karar verilebilir.

Deprem sonrası başlatılan yeniden yapılanma sürecinde üzülerek görülmektedir ki, deprem öncesi süreçte dayatıldığı gibi, düzenlemeyi gerektiren konu son derece kısır bir döngünün içine alınarak dar bir çerçevede tekrarlanıp durmaktadır.

Değerlendirmelerde, karar sürecinde yasa, yönetmelik dikkate alınmamasının ya da eksikliklerinin ilgili ve sorumlu kuruluşlarda siyasi erklerin kullanılarak verdikleri kararlardan kaynaklanmıyormuş, denetimlerin yapılamamasının nedeni bilinmiyormuş gibi yeni felaketlerin yaşanmasının öngörüsünü hazırlamaktadır.

2 Eylül 1999 R.G İmar Yönetmeliği, 3 yıllık geçmişi olan mevcut kullanılan imar yönetmeliğine göre yeni hazırlanmış ancak, amacı özürülüler için hazırlanmış tip imar yönetmeliği olan, bir yönetmeliğe acele ile yapılan birkaç eklemeyele, eksiklikler içeren, yeni sorunlar yaratacak bir uygulamanın zeminini oluşturacak niteliktedir.

Yeni yapılanmada, çevre düzenlenmesinin ve nazım imar planında, varsa keyfiyetinden çıkarılıp zorunlu hale getirilmesi talep edilmelidir. Yeni yönetmelik çevre düzenleme planını anlamsız ve gereksizmiş haline dönüştürüyor, yapılsa da olur yapılmassa da, varsa da olur yoksa da olur izlenimi bir dayatma içermektedir.

İmar yasasında da varsa ifadesi kalkıp zorunlu hale getirilmeli, konuya bakış yukarıdaki yasal mevzuata bütünsel bakışla başlatılmalıdır.

2 Eylül 1999 tarihli 23804 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Tip İmar Yönetmeliği 3030 sayılı yasayı da kapsamalıdır.

Meslek odalarının mesleki denetimde güçlendirilmesi, projeyi bir bütünsellik içeriğinde değerlendirme olanağı yaratan ve sürecin bütün aşamalarında izleme bakımından, harita peyzaj, jeoloji, jeofizik raporlarının ilgili meslek odasından onayı alınmadan önce ziraat mühendisleri ve orman mühendisleri odasından tarım ve orman toprağı olup olmadığı konusunda, toprak niteliklerini gösteren toprak haritalarının bina yapılmasına (konut,sanayi, turizm) uygun arazi olup olmadığının onayı alınarak, tüm bu belgelerin tamamlanmasından sonra mimari ve inşaat projelerinin istenmesi, şehir ve bölge plancılarının, çevre mühendisle-

rinin kendi meslek disiplinleri açısından konunun öneminin toplumsal boyutu ve planlama kavramının gereği onayının alınması gerekmektedir.

Yapı sektöründe, planlamadan projelendirmeye ve uygulamaya kadar bütün aşamalarda kamusal denetim güçlendirilmelidir. Bu amaçla, merkezi yönetimin ilgili birimlerinin ve yerel yönetimlerin bütçe olanakları artırılmalı, nitelikli kadro istihdam edilmeli, araç-gereç, laboratuvar eksiklikleri giderilmeli, hizmet içi eğitim programları ile çağdaş norm ve standartlarda hizmet verilmesi sağlanmalıdır. Yapı sektöründe kamusal denetim temel alınmalıdır.

Sonuç olarak;

Ulusal çıkarlar, toplum yararı, insan ihtiyaçlarının karşılanmasında ve toplumsal refahın sağlanmasında önceliklerin belirlenmesi amacıyla, "Önce doğa-Önce insan" bilinciyle, üzerinde gerçekleştirilen her türlü faaliyette değişmez, sabit unsur gereksinim duyulan bir arz parçasının hangi adlandırma olursa olsun (arazi, arsa, tarla, bağ-bahçe, imarlı, imarsız, mücavir alan-dışı v.b) toprak parçası olması kanıt; yönlendirilmesinde, **toprak kullanım politikalarının** belirlenmesi esas olmaktadır.

Bir arazinin en verimli biçimde nasıl değerlendirilebileceğini, hangi etkinlikler hangi çerçevede yürütülürse doğal kaynakların korunabileceğini ve sürdürülebilir kalkınma sağlanabileceğini kararlaştıracak bir uzman, genel toprak bilgisi, toprak fiziği, kimyası, verimliliği, biyolojisi gibi temel bilgi birikiminden sonra, sırasıyla toprak genesisi, sınıflandırma, etüt, toprak mekaniği, katoğrafya, haritalama, toprak ve havza emanajmanı, ölçme bilgisi, arazi değerlendirme, kırsal kullanım planlaması ve arazi kullanım planlaması konularında yetişmiş olmak zorundadır.

Ülke kaynaklarının bugüne değin hoyratça tüketilmiş olmasında, söz konusu nosyona ulaşmış uzmanların geri planda bırakılması, Toprak Kanunu'nun çıkarılmamış olması ve bu hizmetleri yürütmekle görevli kuruluşun (Topraksu Genel Müdürlüğü) 1984 yılında kapatılması gibi çok sayıda faktörün rolü vardır.

Örneğin, bir yapı birimi, geliştirilmesi planlanan bir sulama veya akaçlama ağının, ya da yol hattının bütünlüğünü bozduğunda, kendi alanı uygun olsa da, geri dönüşü olmayan yıkıcı etkilere yol açmaktadır.

Ülkemizde yüzbinlerce hektar verimli arazi, böyle sorumsuz yaklaşımlarla elden çıkmıştır. Bugün tarım ürünleri ithal eder duruma gelmemiz, stratejik bir konumu olan gıdanın dışa bağımlılığı hiç te övünülecek bir durum değildir.

Açlık tehlikesi ülkemizi tehdit ederken, Marmara depreminde yitirilen can ve mal kayıpları, arazilerin bilime ve kullanım sınıfına uygun tahsis edilmesini gündeme getirmemiştir. "Yavaş yavaş düzeltiyoruz hepsi birden olmuyor" anlayışıyla doğru kararların alınması için bir başka felaket beklentisini ortaya koymaktadır.

Oysa bu deprem, arazi kullanım planlamasına uygun olmayan yapılaşma alanlarında en ağır faturaları ödediğimizi, plansız yer seçimiyle ilişkisini somut ortaya koymuştur.

ABD, Kanada, Avusturalya, Belçika, İngiltere gibi gelişmiş ülkelerin tümünde imar izni veren arazi komisyonları üyelerinin önemli bir bölümü toprak uzmanı olup, hastane yeri seçerken bile, bu komisyonun olumlu görüşünü almaktadır.

Toprağın ve arazinin özelliklerinin yanısıra, fotoyorumlama, uzaktan algılama, çevre koruma, ÇED, bilişim sistemleri konusunda uzmanlıkları, yeni düzenlemeler de dikkate almamış, toprağın korunması (arazi, arsa) hiç düşünülmeden olay binanın zemini ve üzerinin dayanıklılığı noktasında önlem alınmaya getirilmiştir. Bir arazi (arsa) projesi halen düşünülmemekte, bu konu geçmişte jeolojik verilerde düşünüldüğü gibi var kabullenilmektedir. Olmadığı bu depremle ortaya çıkmıştır.

Arazi/toprak önlemleri için hangi boyutta bir felaket beklendiği merak edilmektedir.

Hazırlanırken ne, nasıl, niçin, ne zaman, nerede, kimler için sorularına yanıt aranan bu tebliğin, gelecekle ilgili değerlendirmelerde yardımcı olması umulmaktadır.

KAYNAKLAR

- ABD' de Su ve Toprak Kaynaklarının Geliştirilmesi Sulama Birlikleri ve Tennessee Valley Authority, DSI, 1992
- Aşağı Filyos Vadisi Bartın, Karabük, Alaplı (Batı Karadeniz Bölgesi) Yörelerindeki Seller ve Heyelanlara İlişkin Rapor, TMMOB, 1998
- Afetin Nesi Doğal?, TMMOB Yayını, Ağustos-Kasım 1998
- Beş Yıllık Kalkınma Planları, Başbakanlık, DPT
- Birler, A.S. Ormanlarımızın Korunması İçin Endüstriyel Plantasyonun Önemi, TEMA Vakfı Yayınları, No. 8
- Ekolojik Planlama, TMMOB, Birlik Haberleri, Mayıs-Haziran 1999
- Ergene, A. Toprak Biliminin Esasları, Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları, No.12, 1972
- Doğal Kaynaklar, TMMOB, Demokrasi Kurultayı, Mayıs, 1998
- Habitat - II. Birlik Haberleri, TMMOB Yayınları, Ağustos-Eylül-Ekim 1996

- Her Yönüyle Toprak, Tarım Haftası 97, Sempozyum, TMMOB - ZMO ve TÜBİTAK, T.C. Ziraat Bankası Kültür Yayınları, No. 33
- İmar Mevzuatı 1998, BİB, TAU Genel Müdürlüğü, 1998
- Karaman, R. M. Tarımsal Faaliyetlerin, Hızlandırılmış Toprak Erozyonundaki Rolü ve Toprak Erozyonunun Önlenmesi Açısından Gübrelemenin Önemi, TMMOB - ZMO, Tarım ve Mühendislik, Sayı. 55, 1997
- Kuraklık ve Sulama Sempozyumu, TZOB, 1993
- Marmara Bölgesinde Deprem, TMMOB Bülteni, Özel Sayı. 5
- Marmara Bölgesi Deprem Raporu, TMMOB, henüz yayınlanmamış, 1999
- Ortak Sorunlarımız, T.Çevre Sorunları Vakfı Yayını, 1991
- Önce Çevre Önce İnsan. Birlik Haberleri, TMMOB Yayınları, Haz-Tem 1997
- Özer, E. Çevre Kirlenmesi ve Organik Tarım, 1997
- Su Kaynaklarının Geliştirilmesinde Entegre Ortamsal Değerlendirme İçin Metodolojik Temel Yaklaşım, İller Bankası, Yayın No. 49
- Sürdürülebilir Kalkınmanın Uygulanması, T. Çevre Vakfı Yayını, 1997
- I. Tarım Şurası Sonuç Raporu, T.C TKİB, 1997
- TMMOB, İMO. Türkiye Mühendislik Haberleri, 1997/4 Sayı. 390, 1998/3, Sayı. 395
- Topçuoğlu, M. Çevre Hakkı ve Yargı, T.Çevre Vakfı Yayını, 1998
- Topraksız Bir Dünyaya Doğru. Her Yönüyle Toprak, Birlik Haberleri, TMMOB Yayınları, Ocak, 1997
- Türkiye'nin Çevre Sorunları, T. Çevre Vakfı Yayını, 1995
- Türkiye'de Sulu Tarım Yatırımlarına ve İşletme Bakım Faaliyetlerine Çiftçi Katılımı İnceleme Raporu, Ulusal Çalışma Grubu, Yöneticiler İçin Özet, KHGM, 1993
- Türksoy, M. Afetler ve Alınacak Tedbirler, EİE Bülteni, Ağustos-Ekim 1996
- Soylu, N. Sulama Yönünden Toprak ve Su Kaynakları, Yarınların Tüketebilmesi İçin Su Kaynakları Korunmalı, Birlik Haberleri, TMMOB Yayınları, Nisan-Mayıs 1997
- Soylu, N. 2000 li Yıllarda Çevre Politikaları, Çevre Bakanlığı, 5. Haziran Dünya Çevre Günü Paneli, Tebliğ, 1999